

„LEISKITE MAN BŪTI SAVIMI“

Annos Frank
gyvenimo istorija

“DEIXE-ME SER EU MESMO”

Foto de arhivų saugojimo dokumento de Anne Frank, 1942 m. Ji rašė po savo sąjūdį ir Hitoles mirties ir t.t.

A história da vida de Anne Frank

“Desejo que sou eu mesma e ainda estava satisfeita”, escreveu Anne Frank em seu diário, em 11 de abril de 1944. Naquela época, ela já estava vivendo escondida em Amsterdã há quase dois anos. A Segunda Guerra Mundial estava no auge e a Alemanha já ocupava a Holanda desde maio de 1940. A fim de escapar da perseguição dos nazistas, Anne, sua irmã e seus pais passaram a se esconder no Anexo Secreto, como chamavam uma parte vazia no prédio em que ficava a empresa de seu pai.

No Anexo Secreto, Anne sonhava em se tornar escritora e jornalista após a guerra. Ela sempre pensava sobre a guerra e o mundo ao seu redor. Em 11 de julho de 1944, Anne escreveu em seu diário: “Nesta época avião fica tudo difícil: ideais, sonhos e esperanças crescem em nós, e depois são varridos pela dura realidade”.

Para os nazistas, Anne Frank era apenas uma judia. Eles usavam suas leis racistas para identificar os judeus e, a partir daí, lhe negaram o direito de viver. O antissemitismo dos nazistas resultou no Holocausto, que foi o assassinato de seis milhões de judeus, homens, mulheres e crianças. Anne Frank era uma delas. A primeira parte desta exposição está centrada em sua vida.

O mesmo tempo é outro. As diferenças entre aquela época e agora são enormes, mas a discriminação e a exclusão não acabaram com a Segunda Guerra Mundial. Na segunda parte desta exposição, os jovens dizem como eles lidam com estas questões.

„LEISKITE MAN BŪTI SAVIMI“

Annos Frank gyvenimo istorija

„Leiskite man būti savimi – tuomet būsiu laiminga“, – rašė Anna Frank savo dienoraštyje 1944 m. balandžio 11 d. Ji tuo metu jau beveik dvejus metus slapstėsi Amsterdame, nes vyko Antrasis pasaulinis karas, o Nyderlandai nuo 1940 m. gegužės buvo okupuoti Vokietijos. Siekdami išvengti nacistinės valdžios persekiojimo, Anna, jos sesuo ir tėvai pasislėpė „Slaptajame priestate“ – tuščioje tėvo firmos pastato dalyje.

Gyvendama „Slaptajame priestate“, Anna svajojo pasibaigus karui tapti rašytoja ir žurnaliste. Ji daug laiko praleido mąstydamą apie karą bei ją supantį pasaulį. 1944 m. liepos 15 d. dienoraštyje Anna rašė: „Sunku gyventi tokiais laikais kaip šie, kai visos mūsų svajonės, puoselėjamos viltys ir idealai gniuždomi negailestingos realybės.“

Naciams Anna Frank buvo tik žydė. Kas yra žydas ir dėl to neturi teisės gyventi, naciai nusprendavo pagal savo sukurtus rasinius įstatymus. Nacių antisemitizmo rezultatas – holokaustas, per kurį nužudyti 6 milijonai žydų vyrų, moterų ir vaikų. Anna Frank buvo viena iš jų. Pirmoje šios parodos dalyje pasakojama jos gyvenimo istorija.

Dabar kiti laikai. Skirtumas tarp tada ir dabar didžiulis, tačiau diskriminacija ir atskirtis, pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, vis dar tęsiasi. Antroje parodos dalyje pateikiamos jaunų žmonių istorijos, kuriose jie pasakoja, kaip sprendžia įvairias diskriminacijos problemas.

^ Tai vienintelė vaizdo medžiaga, kurioje įamžinta Anna Frank. 1941 m. mergaitė atsitiktinai nufilmuota kaimynų dukros vestuvėse.

1929 – 1933

Panel 1

« Otto Franko ir Edithos Holländer vestuvės, 1925 m. gegužės 12 d.

Annelies Marie Frank

1929 m. birželio 12 d. Frankų šeimoje buvo didelė šventė: Edithai ir Ottui gimė antroji dukra Anna (netrumpintas vardas Annelies Marie). Frankų šeima – Vokietijos žydai, gyvenę ramiame Frankfurto prie Maino (Vokietija) priemiestyje. Kaimynystėje gyveno daug vaikų, su kuriais Anna ir jos trejais metais vyresnė sesuo Margot žaisdavo. Ottas ir Editha čia buvo laimingi, nepaisant juos apėmusio nerimo dėl šalį užklupusios ekonominės krizės.

Pralaimėjusi Pirmąjį pasaulinį karą (1914–1918), Vokietija buvo priversta pasirašyti Versalio taikos sutartį, pagal kurią ji ne tik prarado nemažą dalį teritorijos, bet ir turėjo išmokėti didžiules reparacijas karą laimėjusioms šalims. Vokietijoje prasidėjo sudėtingas laikmetis, kurį dar labiau apsunkino 1929 m. spalį prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė. Pastaroji neaplenkė ir Otto Franko šeimos valdomo banko. Dėl blogėjančios ekonominės situacijos šalyje daug vokiečių neturėjo darbo ir tai kėlė jiems pyktį, kuris nuolat augo. Šiuo gyventojus apėmusiu nusivylimu ir nepasitenkinimu suskubo pasinaudoti kai kurios politinės partijos. Viena iš jų – Vokietijos nacionalsocialistinė darbininkų partija (toliau – NSDAP).

« Eilė prie darbo biržos, 1932 m., Hanoveris. 1932 m. vasarį daugiau nei 6 milijonai vokiečių (20 proc. gyventojų) neturėjo darbo.

1929 – 1933

Panel 2

« Ottas Frankas su Anna ir Margot, 1931 m.

Atpirkimo ožiai

Vokietijoje prasidėjo įvykiai, kurie Ottą ir Edithą Frankus labai neramino. Jau nuo 1932 m. jie stebėjo NSDAP smogikų padalinius (SA), žygiuojančius Frankfurto prie Maino gatvėmis ir dainuojančius: „Kai žydų kraujas taškosi nuo peilio...“ Nacių partija nekentė žydų, todėl būtent juos pasirinko atpirkimo ožiais. Partijos vadas Adolfas Hitleris bei jo pasekėjai kaltino žydus dėl visų šalių varginančių problemų, ypač dėl didelio nedarbo ir pralaimėjimo Pirmajame pasauliniame kare. Pasak nacių, Vokietijos sunkumai baigtųsi, jei žydai iš čia išsikraustytų.

Antisemitines nuostatas A. Hitleris skelbė ne tik susirinkimuose, bet ir išdėstė knygoje „Mano kova“ („Mein Kampf“), publikuotoje 1925 m. Antisemitizmas nebuvo naujas Vokietijoje susiformavęs reiškinys, jo apraiškų per amžius galima buvo rasti daug kur. Išvaryti iš šalies žydus buvo tik vienas iš A. Hitlerio bei jo pasekėjų siekių. Kitas – atgauti teritoriją, kurią Vokietija prarado po Pirmojo pasaulinio karo, bei išplėsti ją į rytus. Dėl ekonominės krizės ir augančio antisemitizmo Ottas ir Editha ėmė rimtai galvoti apie išvykimą gyventi į kitą šalį. Tačiau kurią šalį pasirinkti? Kaip susikurti naują gyvenimą svetur?

« SA (netrumpintas pavadinimas vok. *Sturmabteilung*) nariai žygiuoja Berlyno gatvėmis, 1932 m.

Bodes Expiatórios

2

Otto e Edith Frank estão muito preocupados com a situação política. Já em 1932, eles veem os membros da SA – as Tropas de Assalto do NSDAP – marcharem nas ruas de Frankfurt cantando “Quando espantar o sangue dos judeus destas faces...”. O NSDAP odia os judeus e os transforma em bodes expiatorios. Adolf Hitler, o líder do partido, e seus seguidores culpam os judeus por todos os problemas da Alemanha, principalmente a elevada taxa de desemprego e a derrota na Primeira Guerra Mundial. Se os judeus deixarem a Alemanha, todos os entraves serão resolvidos, acreditam os nazistas.

O livro de Hitler Mein Kampf (“Minha Luta”), publicado em 1925, mostra claramente o seu antissemitismo (ódio aos judeus). Antissemitismo não é um fenômeno novo, isso vem acontecendo ao longo dos séculos e não somente na Alemanha. Além disso, Hitler e seus seguidores não querem somente expulsar o território que foi perdido após a Primeira Guerra Mundial, eles querem também expandir para o leste. Devido à crise econômica e o antissemitismo, Otto e Edith consideram seriamente deixar o seu país. Mas para onde eles poderiam ir? E como vão construir uma nova vida em outro país?

Os membros do SA (Sturmabteilung) marcham pelas ruas de Berlim, 1932.

1929 – 1933

Panel 3

« Anna, Editha ir Margot Frank, 1933 m. kovo 10 d.

Išvykimas iš Vokietijos

Sudėtinga to meto šalies ekonominė ir politinė padėtis lėmė tai, kad daugybė vokiečių tikėjo A. Hitleriu bei jo vadovaujama nacių partija, kuri žadėjo išspręsti visas jų problemas. Dėl šios priežasties po 1932 m. liepos ir lapkričio rinkimų NSDAP tapo didžiausia valdančia partija Vokietijoje, o 1933 m. sausio 30 d. tuometinis Reicho prezidentas Paulas von Hindenburgas prisaikdino A. Hitlerį šalies kancleriu – Vokietijos vyriausybės vadovu. Nuo tos dienos Vokietijoje įsiviešpatavo neapykanta.

1933 m. sausio 30 d. Ottas ir Editha svečiavosi pas pažįstamus. Ten per radiją jie ir išgirdo žinią, kad valstybės kancleriu paskirtas A. Hitleris. Namų šeimininkas, nesuvokdamas tikrosios padėties baisumo, tarė: „Palaukim ir pamatysim, ką tas žmogus geba!“ Ottas nesumojo, ką atsakyti, apstulbusi tylėjo ir Editha. Nuo tos lemtingos dienos praėjus porai mėnesių, Frankų šeima turėjo aiškų planą, kaip paliks Vokietiją ir kur apsistos.

« Šalies kancleriu paskirtas A. Hitleris sveikinasi su džiaugsmingai nusiteikusiomis miniomis Berlyne, 1933 m. sausio 30 d.

1933 – 1938

Panel 4

« Anna ir Margot, 1933 m. spalio.

Persikėlimas į Nyderlandus

1933 m. vasarą Ottas Frankas atvyko į Nyderlandus. Padedamas svainio Ericho Eliaso, Amsterdame jis įsteigė kompaniją „Opekta“, kuri prekiaavo pektinu džemui gaminti. Tuo metu Editha su mergaitėmis apsistojo pas savo mamą Achene, Vokietijos mieste, esančiame netoli pasienio su Nyderlandais. Iš ten ji dažnai važinėjo į Amsterdamą, ieškodama šeimai naujų namų. Juos Editha rado 1933 m. pabaigoje Merwedepleine, naujame gyvenamųjų namų kvartale pietinėje Amsterdamo dalyje. Gruodį į Nyderlandus atsikraustė ir Margot, kiek vėliau, 1934 m. vasarį, čia atvyko ir Anna. Išvykę gyventi į kaimyninę šalį Ottas ir Editha nesiliovė domėtis įvykiais nacistinėje Vokietijoje. Apie juos Frankų šeimą informavo ten likę šeimos nariai, draugai, be to, jie patys atidžiai sekė informaciją žiniasklaidoje.

Naciai, pritariant didelei daliai Vokietijos gyventojų, greitai demokratinį Veimaro respublikos valdymą pakeitė diktatūra. Jie visiškai nepripažino opozicijos, todėl suėmė tūkstančius politinių oponentų ir įkalino juos koncentracijos stovyklose, kur daugumą nužudė. Uždraudusi visų šalyje buvusių partijų veiklą, nuo 1933 m. liepos 14 d. NSDAP tapo vienintele Vokietiją valdančia politine partija. Plėtodama savo veiklą, ji įkūrė ir specialią jaunimo organizaciją – *Hitlerjugend* („Hitlerio jaunimas“).

« 1933 m. gegužės 10 d., NSDAP šalininkai, dauguma kurių studentai, degina žydų ir politinių oponentų parašytas knygas Berlyne. Ši literatūra buvo naikinama ne tik sostinėje, bet ir daugelyje kitų Vokietijos miestų.

No início de 1938, há um grupo de judeus na escola Montessori. No seu ensino há vários rituais judaicos, muitos dos quais também foram que ditam a família hebraica.

Uma casa nova

5

Otto trabalha longas horas em sua empresa, Edith cuida da casa e dos filhos. Margot e Anna frequentam uma escola holandesa e, rapidamente, fazem novos amigos. Eles não têm problemas para aprender o novo idioma. Otto e Edith sentem-se livres em Amsterdã, mas se preocupam com os parentes que deixaram para trás na Alemanha.

A partir de abril de 1933, os nazistas começam lentamente, mas de forma efetiva, a privar os judeus de seus direitos. Professores e funcionários públicos judeus são demitidos. Em setembro de 1935, os nazistas passam a usar "leis raciais" oficiais para determinar quem é "judeu", que eles têm menos direitos e que não estão mais autorizados a se casar ou ter qualquer tipo de relacionamento com não judeus. Os alemães judeus tornam-se cidadãos de segunda classe em seu próprio país.

Foto de uma escola na Alemanha, 1938.

1933 – 1938

Panel 5

« 1934 m. pradžia, Anna Montesori darželyje, kurį lankė ir daugiau žydų, atvykusių iš nacistinės Vokietijos į Nyderlandus, vaikų.

Nauji namai

Frankų šeimos gyvenimas, persikrausčius į Nyderlandus, vėl stojo į įprastas vėžes: Ottas daug dirbo savo firmoje, Editha prižiūrėjo namus ir rūpinosi dukromis. Pastarosios lankė olandų mokyklą, kurioje greitai susirado draugų ir nesunkiai išmoko svetimą kalbą. Ottas ir Editha Amsterdame jautėsi saugūs, tačiau nuolat jaudinosi dėl Vokietijoje likusių giminaičių.

Nuo 1933 m. balandžio naciai Vokietijoje pradėjo riboti žydų teises, atleido žydų kilmės mokytojus ir valstybės tarnautojus. Po daugiau nei dvejų metų, 1935 m. rugsėjį, naciai pagal oficialiai jų priimtus rasinius įstatymus apibrėžė, kas yra „žydas“, ir įvardijo, kokiomis teisėmis jis negali naudotis. Taip pat buvo uždraustos mišrios santuokos bei nesantuokiniai ryšiai tarp žydų ir nežydų. Vokietijos žydai savo šalyje tapo antrarūšiais piliečiais.

« Vokietijos mokiniai pamokos metu, 1938 m.

Este es un campamento de niños para niños de Vilna, en Lons, perto de Londres, 1937.

Notícias dramáticas

6

Depois de um começo difícil, a empresa de Otto Frank começa a se expandir. Em 1937, Hermann van Pels, que também é judeu, imigra para a Holanda com sua família. Na Alemanha, Van Pels tinha uma empresa de alimentos e ingredientes à base de carne. Otto Frank o contrata e começa uma segunda empresa, a Pectacon. No final de 1938, eles recebem notícias dramáticas da Alemanha nazista. Na noite de 9 para 10 de novembro explodem atos de violência contra os judeus. Durante o chamado Noite dos Cristais (Kristallnacht), os nazistas sequestram mais de cem judeus e encarceram 30 mil homens judeus em seus campos de concentração. O tio de Anne, Walter, é um deles. Mais de 1.400 sinagogas são incendiadas, milhares de lojas de judeus destruídas.

Muitos cidadãos judeus da Alemanha nazista estão aterrorizados. Eles querem deixar o país o mais rápido possível, mas a maioria dos países permite apenas um número limitado de refugiados ou aplicam regras mais rígidas para entrada em seu território. Tio Walter é liberado logo após sua prisão. Assim como seu irmão Julius, ele consegue fugir para os Estados Unidos pela Holanda. A avó Holländer chega em Amsterdã em março de 1939 e vai morar com sua filha e genro. A partir deste momento, não há mais parentes diretos de Edith Frank vivendo na Alemanha nazista. A mãe de Otto e sua irmã Helene se mudaram para a Suíça, seu irmão Robert foi para Londres e seu irmão Herbert está em Paris.

É este o espaço de Otto Frank em Amsterdã, em 10 de novembro de 1938.

1933 – 1938

Panel 6

« Anna vasaros stovykloje, skirtoje miesto vaikams. Larenas – Nyderlandų vietovė netoli Amsterdamo, 1937 m.

Sukrečiančios žinios

Iš pradžių Ottui Frankui Amsterdame verslas sekėsi gana sunkiai, tačiau vėliau reikalai pardėjo klostytis sėkmingiau. 1937 m. į Nyderlandus atsikraustė žydų kilmės Hermanno van Pelso šeima, kuri Vokietijoje turėjo maisto ir mėsos gaminių ingredientų kompaniją. Ottas pasamdė verslą išmanantį Hermanną dirbti jo firmoje, be to, įkūrė dar vieną bendrovę „Pectacon“. Sėkmės dėka 1938 m. pabaigoje aptemdė sukrečiančios žinios iš nacistinės Vokietijos – naktį iš lapkričio 9 d. į 10 d. įvykiyta žiaurių išpuolių prieš žydus. Per „Krištolinę naktį“ (taip vadinama 1938 m. naktis iš lapkričio 9 d. į 10 d. dėl rytą po išpuolių gatvėse likusių sudaužytų žydų parduotuvių vitrinų stiklo šukių) nužudyta daugiau nei 100 žydų, 30 tūkst. žydų kilmės vyrų įkalinta koncentracijos stovyklose. Į vieną iš jų pateko ir Annos dėdė Walteris. Šios nakties metu buvo sudeginta 1400 sinagogų, sunaikinta tūkstančiai žydams priklausiusių parduotuvių.

Po pastarojo tragiško įvykio daugybę Vokietijos žydų apėmė baimė. Jie suskubo kuo greičiau išvykti iš šalies, tačiau tai nebuvo lengva: dauguma valstybių priėmė ribotą skaičių pabėgėlių, taikė imigrantams griežtus atvykimo reikalavimus. Frankų šeimos artimieji taip pat nusprendė palikti Vokietiją. Iš koncentracijos stovyklos neilgai trukus po suėmimo į laisvę paleistas dėdė Walteris, kaip ir jo brolis Juliusas, per Nyderlandus sėkmingai pasitraukė į JAV. 1939 m. kovą į Amsterdamą atvyko močiutė Holländer. Ji apsigyveno kartu su dukra ir žentū. Daugiau Edithos Frank šeimos narių nacistinėje Vokietijoje nebeliko. Otto mama ir sesuo Helena išsikraustė gyventi į Šveicariją, brolis Robertas – į Londoną. Otto brolis Herbertas tuo metu jau gyveno Paryžiuje.

« Deganti sinagoga Aukštutiniame Ramštate, Vokietijoje, 1938 m. lapkričio 10 d.

1939 - 1940

Anna Frank, 1939

Guerra!

7

Em 1° de setembro de 1939, Otto e Edith recebem más notícias: o exército alemão invade a Polónia, França e Grã-Bretanha declaram imediatamente guerra à Alemanha nazista, mas não conseguem oferecer ajuda militar. As tropas russas invadem o leste da Polónia. A União Soviética e a Alemanha nazista dividem o país sob um tratado secreto. Otto e Edith se perguntam se a Holanda vai ficar neutra. Por quanto tempo eles estarão seguros em Amsterdã? Conseguirão escapar a tempo?

Otto Frank já havia tentado deixar a Holanda com sua família antes da guerra. Em 1937, seus esforços para iniciar um negócio na Grã-Bretanha não deram em nada. Em 1938, Otto entra com um pedido de imigração para os Estados Unidos junto ao consulado americano em Roterdã, e, a partir de abril de 1941, tenta fervorosamente emigrar para os Estados Unidos com o apoio de seu velho amigo de estudos, o americano Nathan Straus, além de Julius e Walter Holländer. Naquele momento, esta é ainda uma opção já que este país ainda não está envolvido na guerra.

Fotografia alemã oficial para o envio de uma coluna de veículos blindados após um ataque de artilharia alemã, 20 de setembro de 1939.

1939 – 1940

Panel 7

« Anna Frank, 1939 m.

Karas!

1939 m. rugsėjo 1 d. Ottas ir Editha ir vėl išgirdo blogą žinią – Vokietijos kariuomenė užpuolė Lenkiją. Tuoj po šio įvykio nieko nelaukdamas karą Vokietijai paskelbė sąjungininkės Prancūzija ir Didžioji Britanija, tačiau jos nacių okupuotai Lenkijai karinės pagalbos nesuteikė. Į paramos nesulaukusią šalį iš rytų netrukus įsiveržė ir Sovietų Sąjungos armija. Taigi Lenkiją pagal slapta pasirašytą paktą pasidalijo Vokietija ir Sovietų Sąjunga. Sužinoję gąsdinančių naujienų, Ottas ir Editha nenustojo galvoti, ar Nyderlandai išliks neutralūs. Kiek ilgai jų šeima bus saugi Amsterdame? Ar spės iš čia pabėgti, jei iškilis grėsmė?

Frankų šeima išvykti iš Nyderlandų planavo dar prieš prasidedant karui. 1937 m. Ottas bandė įkurti verslą ir persikelti gyventi į Didžiąją Britaniją, tačiau įgyvendinti šį planą jam nepavyko. 1938 m. jis, norėdamas su šeima išvykti į JAV, kreipėsi į Amerikos konsulatą Roterdame. Nuo 1941 m. balandžio galutinai apsisprendęs emigruoti į šią šalį, Ottas atkakliai to siekė, padedamas Nathano Strauso, studijų draugo iš Amerikos, bei Juliuso ir Walterio Holländerių. Galimybė šeimai emigruoti į Ameriką buvo gana reali, nes šalis dar nebuvo įsitraukusi į Europoje vykstantį karą.

« Vokiečių kariai apžiūrinėja per jų lėktuvų antskrydį žuvusią lenkų karių koloną, 1939 m. rugsėjo 20 d.

1939 – 1940

Panel 8

« 1940 m., Anna su savo mokytoja ir dviem klasės draugėmis. Iš kairės į dešinę Martha van den Berg, mokytoja Margaretha Godron, Anna ir Rela Salomon.

Nesaugūs

Vokietijai užėmus dalį Lenkijos, Ottas ir Editha vylėsi, kad Nyderlandai išliks neutralūs kaip per Pirmąjį pasaulinį karą. Jie, kaip ir kiti olandai, nežinojo apie žmonių kankinimus, kuriuos naciai vykdė dideliu mastu okupuotoje Lenkijoje. 1940 m. pavasarį Margot rašė savo susirašinėjimo draugei Bettei Annai Wagner: „Mes dažnai klausomės radijo, kadangi gyvename labai neramiais laikais. Be to, įsikūrėme mažoje šalyje Vokietijos pasienyje, todėl visiškai nesijaučiame čia saugūs.“

Per pirmuosius karo mėnesius specialios SS operatyvinės grupės (vok. Einsatzgruppen) nužudė daugiau nei 60 tūkst. Lenkijos piliečių, tarp kurių buvo ir daug iškilių žmonių. Okupuotos Lenkijos žydus naciai vertė gyventi getuose, kur buvo ankšta, prastos higienos sąlygos, nuolat trūko maisto. Dėl blogų gyvenimo sąlygų getuose mirė tūkstančiai vyrų, moterų ir vaikų. Šimtai tūkstančių Lenkijos žydų iš getų buvo vežami į koncentracijos stovyklas ir ten nužudomi.

« Operatyvinė grupė (vok. *Einsatzgruppe*), sudaryta iš saugumo tarnybos (vok. *Sicherheitsdienst*, SD) narių ir policijos pareigūnų, deportuoja žydų kilmės vyrus. Lenkija, 1939 m. rugsėjis.

Encurralados...

9

Em 10 de maio de 1940, o pesadelo de Otto e Edith torna-se realidade: soldados alemães cruzam a fronteira holandesa. Os combates entre os exércitos alemão e holandês levam cinco dias. A rainha Guilhermina, membros da família real e todo o gabinete fogem para Londres. Depois do cerco da cidade de Rotterdam ser bombardeado, o comando do exército holandês se rende e a luta acaba. Alguns cidadãos judeus ficam tão desesperados e com medo que acabam se suicidando. A Holanda agora é um país ocupado.

Anna e Margot vão para a escola como se nada tivesse acontecido. Em outubro de 1940, os empresários judeus são obrigados a registrar suas empresas junto às autoridades alemãs e, a partir da primavera de 1941, eles não têm mais permissão para terem seu próprio negócio. Otto Frank consegue manter sua empresa fora do alcance das mãos dos alemães ao renunciar de seus interesses e pela transferência de sua diretoria à seu funcionário Johannes Kleiman. Para Pectacon, ele compra uma empresa substituta, ao nomear seu funcionário Victor Kugler como seu diretor e Jan Gies, o marido de sua empregada Miep Gies, como seu administrador. Nos bastidores, Otto Frank ainda acompanha de perto o andamento das duas empresas.

Soldados alemães tocam o centro destruído do cidade de Rotterdam, maio de 1940.

1939 – 1940

Panel 9

« Anna, 1940 m. gegužė.

Pinklėse...

1940 m. gegužės 10 d. Otto ir Edithos nuogaštavimai virto realybe – vokiečiai užpuolė Nyderlandus. Olandų armija kovojo su įsibrovėliais penkias dienas, tačiau buvo priversta pasiduoti, vokiečiams subombardavus Roterdamą. Karalienė Wilhelmina su karališkos šeimos nariais ir ministrų kabineto atstovais pabėgo į Didžiąją Britaniją. Kai kurie šalyje gyvenę žydai iš nevilties ir išgąščio nusizudė. Nyderlandai buvo okupuoti.

Nepaisydamos šalyje įvykusio perversmo, Anna su Margot ir toliau lyg niekur nieko lankė mokyklą, tačiau kasdien situacija šalyje gyvenantiems žydams darėsi vis blogesnė. 1940 m. spalį naciai žydų verslininkus priverė savo kompanijas įregistruoti Vokietijos valdomose institucijose, o nuo 1941 m. pavasario jiems apskritai panaikino nuosavybės teisę į verslą. Ottas Frankas šioje situacijoje elgėsi gana sumaniai, todėl išvengė firmų nusavinimo. Vieną kompaniją jis išsaugojo atsisakydamas savo pelno dalies ir paskirdamas jos direktoriumi savo darbuotoją olandą Johannesą Kleimaną. Vietoje bendrovės „Pectacon“ įsteigė naują įmonę, kuri perėmė „Pectacon“ veiklą. Šios įmonės direktoriumi paskyrė savo darbuotoją olandą Victorą Kuglerį, įgaliotiniu darbuotojos Miepės Gies vyrą Janą Giesą. Taip Ottas Frankas slapta ir toliau vykdė abiejų bendrovių veiklą.

« Vokiečių kariai sugriautame Roterdamo centre, 1940 m. gegužė.

1941 – 1942

Panel 10

« Anna (antra iš kairės) Amsterdamo Vondelparke 1940–1941 m. žiemą. Tai vienintelė išlikusi nuotrauka, kurioje Anna nufotografuota čiuožinėjanti. Dailusis čiuožimas buvo jos didžioji aistra.

„Žydams draudžiama“

1941 m. okupuotuose Nyderlanduose padėtis vis blogėjo. Nuolat kilo susirėmimų tarp Olandijos nacionalsocialistų ir šalyje gyvenančių žydų. Per vieną iš jų 1941 m. vasarį žuvo olandas, nacionalsocialistų partijos narys. Netrukus po šio įvykio Amsterdame vokiečiai surengė reidą, per kurį suėmė 421 žydų kilmės vyrą. Protestuodami prieš tokį nacių elgesį, dalis Amsterdamo gyventojų pradėjo streikuoti, tačiau po dviejų dienų vokiečiai prievarta šį streiką nutraukė. 1941 m. karas išsiplėtė ir į kitas šalis. 1941 m. birželio 22 d. nacistinė Vokietija užpuolė Sovietų Sąjungą. Per gana trumpą laiką vokiečiai užėmė didelę dalį šios šalies teritorijos. Jų puolimas sulėtėjo tik tų pačių metų rudenį dėl nepalankių oro sąlygų ir nepravažiuojamų Rusijos kelių.

1941 m. vasarą naciai nutarė, kad po atostogų žydų moksleiviai mokysis atskirose, tik jiems skirtose mokyklose. Anna ir Margot rudenį pradėjo lankyti pagal vokiečių įsakymą atidarytą Žydų licėjų. Nuo 1941 m. rudens naciai pradėjo Nyderlandų žydų izoliaciją. Daugėjo vietų, kaip antai, kino teatrų, parkų ir bibliotekų, pažymėtų ženklais Voor Joden verboden (ol. „žydams draudžiama“). Žydams taip pat nebuvo leidžiama viešai sportuoti ar tapti sporto klubų nariais. Dėl pastarųjų suvaržymų Anna labai nusiminė, nes 1941–1942 m. žiemą mergaitė nebegalėjo eiti čiuožinėti, nors tai daryti ji itin mėgo. Jos šeimai kilo ir daugiau rūpesčių. Japonijai, nacistinės Vokietijos sąjungininkei, 1941 m. gruodžio 7 d. įvykdžius ataką prieš amerikiečių laivus, esančius netoli Perl Harboro įlankos (Havajai), JAV įsitraukė į Antrąjį pasaulinį karą. Taigi Ottas ir Editha prarado galimybę emigruoti į šią šalį.

« Vokiečių kareivis saugo per pirmąjį reidą Amsterdame suimtus žydus, 1941 m. vasario 22 d. Jie buvo išvežti į Mauthauseno koncentracijos stovyklą. Ten išgyveno tik keli iš jų, dauguma mirė.

1941 – 1942

Panel 11

« Dienoraštis, kurį Anna gavo dovanų savo tryliktojo gimtadienio proga.

Dienoraštis

1942 m. birželio 12 d. Anna šventė savo tryliktajį gimtadienį. Dovanų mergaitė gavo tai, ko labai norėjo, dienoraštį, kurį buvo leista išsirinkti pačiai. Nieko nelaukusi Anna entuziastingai ėmėsi jį rašyti. Praėjus kelioms savaitėms ji baigė mokslo metus ir gavo pasiekimų vertinimus, kuriais buvo ganėtinai patenkinta, nors ir nebuvo išlaikiusi algebros. Anna rašė, kad Margot vertinimai „puikūs, kaip visada“. Annai ir Margot prasidėjo vasaros atostogos. Tuo metu jų tėvus kamavo nerimas: sklido gandas, kad visi žydai bus siunčiami į darbo stovyklas nacistinėje Vokietijoje.

Naciai slapta planavo sunaikinti visus Europoje gyvenančius žydus. Tai jie rengėsi padaryti įvairiais būdais. Nuo 1941 m. rugsėjo naciai pradėjo naudoti dujas „Ciklon-B“, kuriomis nunuodijo pirmuosius belaisvius iš Rusijos. Nuo 1941 m. spalio į rytus deportuojamos ištisos Vokietijos žydų grupės. Dauguma jų ten nužudomi. 1942 m. sausio 20 d. aukšti nacių pareigūnai susitiko Berlyno priemiestyje, viloje prie Vanzė (vok. Wannsee) ežero, kur pagal A. Hitlerio sumanymą parengė planą, kaip išžudyti visus Europos žydus.

« Žydų vaikai žiūri spektaklį Amsterdame, 1943 m. Nuo 1942 m. gegužės 3 d. visi vyresni nei 5 metų žydai turėjo nešioti juos iš kitų išskiriančią geltoną Dovydo žvaigždę su užrašu Jood (ol. jood „žydai“).

1941 – 1942

Panel 12

« Margot Frank, 1941 m. gruodis.

Šaukimai

Sekmadienį, 1942 m. liepos 5 d., į Frankų namus atvyko policijos pareigūnas. Jis įteikė oficialų šaukimą Margot. Pastarajai buvo liepta prisistatyti į valdžios instituciją ir vykti dirbti į nacistinę Vokietiją. Tą dieną tokius šaukimus gavo šimtai Amsterdame gyvenusių žydų. Ottas ir Editha neleido Margot vykdyti nurodymo ir jau kitą dieną nusprendė pasislėpti. Šeimai priėmus šį sprendimą, Margot ir Anna pradėjo pakuotis daiktus. Dienoraštis buvo vienas iš daiktų, kurį Anna pasiėmė pirmiausia. Ji nežinojo, kur bus šeimos slėptuvė...

Ottas nuolat svarstė visas įmanomas galimybes, kurios leistų jiems išgyventi karą. Viena iš jų – pasislėpti nuo vokiečių. Vertindamas, kiek reali yra ši galimybė, Ottas pavasarį paklausė savo darbuotojų, ar šie padėtų jam ir jo šeimai slapstytis. Miepė Gies, Johannesas Kleimanas, Victoras Kugleris ir Bepė Voskuijl nė neabejodami sutiko padėti, nors žinojo apie griežtas bausmes, skiriamas asmenims, padedantiems žydams. Padedamas draugų ir žmonos Ottas ėmė ruošti. Slėptuvę Ottas ir Editha slapčiomis įsirengė nenaudojamoje firmos pastato dalyje – priestate. Kartu su Johannesu Kleimanu ir jo broliu Williu Ottas į slėptuvę prinešė maisto, baldų ir kitų reikmenų, tokių kaip patalynė ir kt. Apie rengiamą slėptuvę buvo pranešta ir Bepės tėvui Johanui Voskuijliui, dirbusiam sandėlyje. Kiti sandėlio darbuotojai apie tai nieko nežinojo.

« Suimti žydai Amsterdame laukia traukinio į Vesterborko tranzitinę stovyklą, esančią Nyderlandų šiaurės rytuose. Daugelis iš jų tikėjo, kad bus vežami į darbo stovyklas, kuriose vylėsi kaip nors išgyventi.

A convocação

No domingo, 5 de julho de 1942, um policial bate à porta com uma convocação para Margot Frank. Ela tem que se apresentar às autoridades para trabalhar na Alemanha nazista. No mesmo dia, centenas de moradores judeus de Amsterdã receberam o mesmo tipo de chamado oficial. Otto e Editha ficam desconfortados. Eles não pretendem deixar que Margot atenda ao chamado, então, decidem se esconder no dia seguinte. Margot e Anne têm que arrumar seus pertences. Uma das primeiras coisas que Anne coloca na mala é seu diário. Ela não tem ideia onde será o esconderijo...

Otto e Editha preparam, em segredo, um esconderijo – o Anexo – na parte traseira das instalações da empresa. É reservado um espaço para a família Van Pels também. Na primavera, Otto pergunta a seus funcionários se eles o ajudariam a se esconder com sua família. Miep Gies, Johannes Kleiman, Victor Kugler e Bep Voskuijl prometem ajudar imediatamente, mesmo sabendo da gravidade da punição por ajudar judeus. Juntamente com Johannes Kleiman e seu irmão Willy, Otto muda-se levando alimentos, móveis e outras necessidades, como roupas de cama, para o esconderijo. Johan Voskuijl, o pai de Bep, que trabalha no armazém, também é envolvido. O restante dos funcionários não é informado sobre o plano.

Alguns prisioneiros esperam um trem para ir para o campo transitório de Westerbork (no momento da foto). Muitos buscam e outros pedem assistência material que não há para campos de trabalho e que eles não sabem de alguma forma.

1942 - 1944

Uma estante grande esconde a passagem para o túnel secreto.

O esconderijo secreto

13

Em 6 de julho de 1942, a família Frank se esconde no anexo das instalações da empresa de Otto Frank. Uma semana depois, Hermann van Pels, sua esposa Auguste e seu filho Peter se unem a eles. Em novembro eles decidem que há espaço para mais uma pessoa e Fritz Pfeffer, um conhecido da família Frank, se junta a eles. Ele é tão como muitos amigos da família Frank foram presos em razão da guerra. "As notícias que ele tinha eram muito tristes", escreve Anne em seu diário. Ela se sente culpada por estar em um esconderijo seguro, enquanto seus amigos vão à mercê dos monstros mais cruéis que já assistamos a terra".

Centenas de judeus que recebem este tipo de convocação não se apresentam às autoridades. Os alemães respondem a isso organizando buscas: fecham ruas ou até quarteirões inteiros e fazem uma busca sistemática por judeus. Residentes judeus são levados. Muitos vezes, policiais holandeses ajudam essas investidas. Além disso, um grupo de colaboradores nativos holandeses com cerca de cinquenta membros "caçadores de recompensa", o infame "Geduzte Henneicke" procura ativamente judeus escondidos. Entre março e setembro de 1943, eles rastream e prendem de 8 a 9 mil pessoas que estavam escondidas. Normalmente, eles recebem uma recompensa generosa por cada judeu capturado.

Uma foto em Amsterdã, maio de 1942. Pessoas vão à igreja, ao trabalho e até comprar produtos à vista. É uma foto tirada por H. J. Wijnnio.

1942 – 1944

Panel 13

« Apie savo ašį besisukanti knygų spinta, už kurios įėjimas į „Slaptąjį priestatą“.

Slėptuvė

1942 m. liepos 6 d. Frankų šeima pasislėpė pastato, kuriame buvo įsikūrusi Otto bendrovė, priestate. Čia vietos užteko ir van Pelsų šeimai. Taigi po savaitės prie jų prisijungė Hermannas van Pelsas, jo žmona Augustė ir sūnus Peteris. Kadangi vietos slėptuvėje buvo pakankamai, jos gyventojai sutiko priimti dar vieną žmogų. Nuo lapkričio priestate apsigyveno ir Frankų šeimos pažįstamas Fritzas Pfefferis. Atsikraustęs į slėptuvę vėliau jis papasakojo, kiek daug Frankų šeimos draugų suimta masinių gaudynių metu. „Buvo taip liūdna girdėti tai, ką jis pasakojo“, – rašė Anna dienoraštyje. Ji jautėsi kalta dėl to, kad saugiai gyveno slėptuvėje, kai jos draugai buvo „žiauriausių kada nors gyvenusių budelių rankose“.

Kadangi daug žydų, gavę šaukimus, neprisistatė į nurodytas valdžios institucijas, vokiečiai suorganizavo jų gaudynes. Naciai užtvėrė ir nuodugniai apieškojo ne tik atskiras gatves, bet išstisus kvartalus. Rasti žydai buvo suimami ir išvežami. Vokiečiams šią akciją vykdyti padėjo olandų policijos pareigūnai. Be pastarųjų į pagalbą naciams suskubo ir „premijų medžiotojai“. Maždaug penkiasdešimt asmenų susibūrė į liūdnei pagarsėjusią Henneicke'o koloną. Jie aktyviai ieškojo besislapstančių žydų. Per 1943 m. kovo–rugsėjo mėnesius ši kolona susekė ir areštavo 8–9 tūkst. žydų. Dažniausiai jie gaudavo premiją už kiekvieną surastą asmenį.

« Gaudynės Amsterdame, 1943 m. gegužė. Per šias gaudynes naciai ir jų parankiniai suėmė 3 tūkst. žydų. H. J. Wijnnio nelegaliai daryta nuotrauka.

O esconderijo

Um modelo, em escala, das instalações da empresa de Otto Frank na Rua Prinsengracht, nº 263 em Amsterdã. O esconderijo foi o Anexo. Os apartamentos mantidos a empresa funcionando e tinham cerca dois esconderijos. Eles, obviamente, devem ter cuidado para que ninguém descobrisse de fato.

Johann Winkler, o pai de Bep, trabalhava no armazém. Devido ao funcionamento do negócio, é o único que sabia sobre as pessoas do sótão e é um grande apoio para todos. Ele fazia de si mesmo nos outros funcionários do armazém e construiu o estande que mostra a passagem para o Anexo. No verão de 1941, ele ficou gravemente doente. Anne disse ser "um devoto" quando Johann Winkler não está mais por perto.

As dependências da empresa

- 1 Armazém
- 2 Cozinha da empresa
- 3 Porta para a escadaria particular de Otto Frank
- 4 Escadaria de Viktor Kugler
- 5 Escadaria de Johannes Kuisman, Miep Gies e Bep Voskuijl
- 6 Depósito
- 7 Sótão
- 8 Patamar com o estande gratuito que leva ao Anexo Secreto

O Anexo

- 9 Banheiro
- 10 Quarto de Otto, Edith e Margot Frank
- 11 Quarto que Anne Frank dividia com Fritz Pfeffer
- 12 Sala de estar e de jantar de sua família. À noite, o quarto de Herman e Auguste van Pels
- 13 Quarto de Peter van Pels
- 14 Sótão
- 15 Água-fortada

"Separe-se o pai e a mãe. Kugler e Kuisman mantiveram os negócios andando e trouxeram bens e roupas para os esconderidos. É a minha tarefa em levar os alimentos e a carne". Miep Gies

"Os senhores Gies e Kuisman nos compraram vestidas de esconderidos no mercado negro, mas depois de algum tempo, essas vestidas ficaram e então eles trouxeram algumas de nossas peças. Além disso, o Sr. Kugler enviou roupas e calças e me trouxe, para poder usar, roupas de roupas necessariamente diferentes". Otto Frank, 1941

"É bom que seja quieto para que as pessoas lá dentro não se queixem". Anne Frank, O Diário de Anne Frank, 11 de julho de 1942

"Quando eu me vejo, eu me sinto bastante com uma e mais, eu sinto eu mesma sozinha. Mas se eu me sentir não posso ser ignorada, não importa que pareçam roupas de depósito. Quando eu vou ao banheiro, depois, quando eu vou ao mercado, me sinto pouco e calço que não sou, mas não posso deixar isso transparecer". Anne Frank, O Diário de Anne Frank, 26 de dezembro de 1942

"Ninguém pode imaginar o que significa para nós quando alguém nos ajuda. Quando alguém se preocupa com os esconderidos, eles não são apenas pessoas, são pessoas que estão vivendo e sofrendo...". Anne Frank, O Diário de Anne Frank, 1942

SLĒPTUVĒ

Verslo patalpos

- 1 Sandēlis
 - 2 Ķmonēs virtuvē
 - 3 Ķėjimas Ķ Otto Franko kabinetā
 - 4 Viktoro Kuglerio kabinetas
 - 5 Johannes Kleimano, Miepēs Gies ir Bepēs Voskuijl kabinetas
 - 6 Sandēlis
 - 7 Palēpē
 - 8 Laiptinē su besisukančia knygu spinta, vedančia Ķ„Slaptajį priestatą“
- ### Priestatas
- 9 Prausykla
 - 10 Otto, Edithos ir Margot Frankų kambary
 - 11 Kambarys, kurį Anna Frank dalinosi su Fritz Pfefferiu
 - 12 Bendra svetainė ir valgomasis dieną, naktį – Hermanno ir Augustės van Pelsų miegamasis
 - 13 Peterio van Pelso kambarys
 - 14 Palēpē
 - 15 Pastogė

BESISLAPSTANTIEJI

Otto atsiliepimai apie pagalbininkus:

„Gana anksti supratau, kad tikrai ateis laikas, kai mums reikės slapstytis nuo galimos deportacijos. Ilgai su ponu van Pelsu svarstėme, kur geriausia būtų pasislėpti. Galiausiai nusprendėme slapstytis mūsų bendrovės patalpų priestate. Tačiau buvo vienas keblumas. Šis variantas buvo įmanomas tik, jei ponas Kleimanas ir ponas Kugleris prisiimtų atsakomybę už viską, kas susiję su mūsų slapstymusi, ir jei abi mūsų sekretorės Miepė Gies ir Bepė Voskuijl būtų pasirengusios padėti. Paklausti, ar galime jais pasikliauti, visi keturi iš karto pažadėjo mums padėti, nors puikiai suvokė, kokią pavojingą užduotį prisiėmė. Pagal nacių įstatymus visi žydams padėję žmonės buvo griežtai baudžiami. Taigi jie rizikavo būti įkalinti, deportuoti ar net nužudyti.“

Taip Ottas Frankas rašė 1971 m. birželio 10 d. laiške Jad Vašem (Izraelio memorialas holokausto aukoms atminti), kuriame prašė suteikti „Pasaulio tautų teisuolio“ vardą penkiems pagalbininkams: Janui ir Miepėi Giesams, Johannesui Kleimanui (po mirties), Victorui Kugleriui ir Bepei Voskuijl. Izraelio valstybės garbės vardas jiems suteiktas 1973 m.

Ottas Frankas (1889 – 1980)

Editha Frank (1900 – 1945)

Margot Frank (1926 – 1945)

Anna Frank (1929-1945)

Annos atsiliepimai apie pagalbininkus:

„Jie kasdien užlipa pas mus viršun, kalbasi su vyrais apie bendrovės reikalus ir apie politiką, su moterimis – apie maistą ir karo netektis, su vaikais – apie knygas ir laikraščius. Jie stengiasi ateiti pas mus linksmomis veidais, per gimtadienius ir šventes atneša gėlių ir dovanų, visada pasirengę padėti kaip galėdami. To mes negalim nė akimirkai pamiršti – mūsų pagalbininkų meilė ir gera nuotaika yra ne mažesnis didvyriškumas, nei kautis mūsų ar užnugary kovoti su vokiečiais.“

Anna Frank, „Jaunos merginos dienoraštis“, 1944 m. sausio 28 d.

Hermannas van Peltas (1898 – 1944)

Augustė van Pels (1900 – 1945)

Peteris van Peltas (1926 – 1945)

Fritz Pfefferis (1889 – 1944)

Otto Frank
1889-1980

Editha Frank
1900-1945

Margot Frank
1926-1945

Anne Frank
1929-1945

Hermannas van Pels
1898-1944

Augustė van Pels
1900-1945

Peteris van Pels
1926-1945

Fritz Pfefferis
1889-1944

As pessoas do esconderijo

Otto Frank

“Um pai feliz que chegou a dia em que desmontou seu esconderijo para escapar do risco de deportação. Depois de ter decidido finalmente o esconderijo com o Sr. Van Pels, chegamos à conclusão de que nosso pai e eu iríamos nos aproximar de nossa esconderijo. Isso se fez sentir em 1944, quando o Sr. Kugler assumiu a responsabilidade por tudo o que fosse relacionado ao nosso esconderijo e se eu não desobedecia também comprometia minha. Isso me fez ficar mais apegado a Bep Voskuijl. Todos os dias procuramos não falar sobre o esconderijo, embora eu estivesse pensando constantemente de todas as coisas que aconteciam ali. Eu nunca desobedei, não porque não quis, mas porque sabia que isso aconteceria, com o risco de ser preso, deportado ou mesmo executado!”

Otto Frank na carta de recomendação do título honorífico “Justo” (título honorífico “Justo”) para o Sr. Van Pels e para o Sr. Kugler, em 1944. (Fonte: Museu Anne Frank, Arquivo de Otto Frank e Bep Voskuijl). Foto: Museu Anne Frank, Arquivo de Otto Frank e Bep Voskuijl. Foto: Museu Anne Frank, Arquivo de Otto Frank e Bep Voskuijl. Foto: Museu Anne Frank, Arquivo de Otto Frank e Bep Voskuijl.

Anne Frank

“Um pai feliz que chegou a dia em que desmontou seu esconderijo para escapar do risco de deportação. Depois de ter decidido finalmente o esconderijo com o Sr. Van Pels, chegamos à conclusão de que nosso pai e eu iríamos nos aproximar de nossa esconderijo. Isso se fez sentir em 1944, quando o Sr. Kugler assumiu a responsabilidade por tudo o que fosse relacionado ao nosso esconderijo e se eu não desobedecia também comprometia minha. Isso me fez ficar mais apegado a Bep Voskuijl. Todos os dias procuramos não falar sobre o esconderijo, embora eu estivesse pensando constantemente de todas as coisas que aconteciam ali. Eu nunca desobedei, não porque não quis, mas porque sabia que isso aconteceria, com o risco de ser preso, deportado ou mesmo executado!”

Anne Frank, O Diário de Anne Frank, 28 de janeiro de 1944

Os ajudantes

Miep Gies

Miep Gies começou a trabalhar para Otto Frank em 1943. Ela ajudou a ser escondida com a empresa de 1941 em Amsterdã. Depois da guerra, Miep decidiu em uma entrevista sobre a ajuda que havia dado ao escondido.

"Muitos sabem eu era perguntada como isso aconteceu e porque aconteceu. Eu sempre tentei muito contar isso, tanto nos grandes encontros comemorativos sobre este assunto, no livro e aqui. E como que eu sou de origem holandesa que casou em França. Não importa o quê, não importa. Não podemos falar português, não sei qual país. Não falo francês. Não falo de nada, tenho apenas holandês. E eu sinto bastante orgulho em falar em que idioma eu escrevo. Então eu escrevo." Enquanto isso, quando ela pergunta, não sabe dizer porque, mas em francês é possível para quem se pergunta. Anonimamente, talvez, porque não. Não está proibido em falar isso."

Bep Voskuijl

Bep Voskuijl trabalhou para a empresa de Otto Frank antes da guerra. Ela era a mãe jovem holandesa. Quando a família Frank passou a se esconder, ela tinha acabado de completar 23 anos. De acordo com Otto Frank, Bep se tornou muito bem e com frequência, eram vistas cochichando uma com a outra pelas paredes. Após a guerra, Bep foi muitas vezes questionada sobre Anne e o Anão, não sempre fácil, como ela mesma escreveu em uma carta para Otto Frank, "como que sempre pensava em voltar a casa que tinham escondido e das vezes era feita uma telefonada. Toda grande coisa nunca vai ser do meu coração."

Johannes Kleiman

Otto Frank já conhecia Johannes Kleiman de longa data. Seu primeiro encontro foi quando Otto tinha um ano em Amsterdã, em 1923. Este foi o início de uma longa e estreita cooperação e amizade. Em 1940, Johannes Kleiman começou a trabalhar para Otto Frank. Após a guerra, ele decidiu por uma entrevista sobre a sua ajuda de pessoas no escondido.

"A razão pela qual eu devo ajudar Otto Frank e sua família quando eles estavam que se escondem, foi que eu a conhecia muito bem enquanto ele e outros pessoas. Alguém e estranho, certamente, porque quem não é geralmente estrangeiro."

Victor Kugler

Victor Kugler trabalhou para a empresa de Otto Frank desde 1923. No início, ele estava sozinho, e a partir de 1940 compartilhava principalmente responsabilidades. Quando a família Frank passou a se esconder, Victor mudou-se para o escritório e tornou-se o homem que eles tiveram que lidar com. Após a guerra, ele foi muitas vezes perguntado sobre Anne e o Anão, não sempre fácil, como ele mesmo escreveu em uma carta para Otto Frank, "como que sempre pensava em voltar a casa que tinham escondido e das vezes era feita uma telefonada. Toda grande coisa nunca vai ser do meu coração."

„Aš dažnai mąščiau, kaip ir kodėl tai atsitiko. Vieną kartą, kai kalbėjomės apie tai su Janu, pasakiau: „Štai kaip aš tai suprantu – mes turime judėti į priekį, nesvarbu, kaip bebūtų sunku. Mes negalime stovėti vietoje – kai nieko nedarai, iškrenti iš žaidimo.“ Bet galų gale mes esame tik žmonės, o žmonėms turi likti bent menkiausia viltis. Taigi tęsiu: „Tomis tamsiomis karo dienomis mes nestovėjome pašalėje, o darėme viską, ką galėjome, kad padėtume žmonėms, nepaisydami to, kad rizikavome savo pačių gyvybėmis. Tai buvo viskas, ką galėjome padaryti.“

Johannesas Kleimanas (1896 – 1959)

Ottas Frankas ir Johannesas Kleimanas buvo seni pažįstami. Pirmą kartą jie susitiko 1923 m., kai Ottas Amsterdame atidarė banką. Šis susitikimas buvo ilgo ir glaudaus bendradarbiavimo bei draugystės pradžia. 1940 m. Johannesas Kleimanas pradėjo dirbti Otto Franko bendrovėje. Viename iš interviu jis papasakojo, kodėl padėjo Ottui, jo šeimai ir draugams slapstyti nuo nacių:

„Nuo nacių pasislėpusiais Ottu Franku, jo šeima ir draugais rūpinasi dėl to, kad pažinojau Ottą kaip rimtą verslininką ir itin padorų bei paslaugų žmogų. Dėl šių charakterio bruožų jis nusipelnė ne tik pagarbos, bet ir paramos, kurią jam suteikiau.“

Bepė Voskuijl (1919 – 1983)

Bepė Voskuijl Otto Franko bendrovėje pradėjo dirbti dar prieš karą. Ji buvo jauniausia firmos darbuotoja. Kai Frankų šeima pradėjo slapstyti, jai neseniai buvo sukakę 23 metai. Bepė, pasak Otto Franko, labai gerai sutarė su Anna. Jas dažnai galėjai matyti kartu kur nors kamputyje besišnabždančias. Po karo Bepė nuolat sulaukdavo klausimų apie Anną ir slėptuvę. Laiške Ottui Frankui ji rašė: „Dažnai vis iš naujo apmąstau visa tai, kas nutiko ir ko liudininke aš tapau. Šis didelis liūdesys visuomet gaudins mano širdį.“

Victoras Kugleris (1900- 1981)

Victoras Kugleris Otto Franko įmonėje dirbo nuo 1933 m. Pradžioje jis pardavinėjo pektiną, nuo 1940 m. – prieskonius. Frankų šeimai ir jos draugams pradėjus slapstyti, Viktoras jiems parūpindavo žurnalų ir laikraščių, kad turėtų ką skaityti. Kiekvieną savaitę Annai jis nupirkdavo ir atnešdavo žurnalą „Kinas ir teatras“. Klausiamas, kodėl taip elgėsi, jis atsakė trumpai ir aiškiai: „Aš turėjau jiems padėti, nes jie buvo mano draugai.“

PAGALBININKAI

Pagalbininkai

Miepė Gies (1909 – 2010)

Janas Gies (1905 - 1993)

Miepė Gies Otto Franko firmoje pradėjo dirbti 1933 metais, jos vyras Janas – 1941. Pasibaigus karui Miepė pasakojo apie tai, kaip jie su vyru apsisprendė padėti priestate pasislėpusiems žmonėms:

1942 – 1944

Panel 14

« Hermanno ir Augustės van Pelsų kambarys. Pastarasis buvo naudojamas ir kaip bendra svetainė bei virtuvė (rekonstrukcija, 1998 m.).

„Įtampa ir neviltis“

Aštuoni besislapstantys žmonės ilgas dienas priestate stengėsi praleisti kaip įmanoma įdomiau ir prasmingiau. Jie skaitė, mokėsi, ruošė maistą. Suprantama, buvo visko: nesutarimų, ginčų, linksmyų gimtadienių ar švenčių. Tuo pat metu nuolat tvyrojo baimė būti surastiems. 1944 m. gegužės 26 d. Anna dienoraštyje rašė: „Vieną dieną galim pasišaipyti iš komiškų slėptuvės buities dalykų, bet kitą dieną (o tokių dienų daugybė) mus apima baimė, kiekvieno veide tos baimės, įtampos ir nevilties įspaudas.“

Prasidėjęs olandų pasipriešinimas naciams ir jų pakalikams suteikė vilties priestate gyvenantiems žmonėms. Anna manė, kad jie turėtų „niekada nepamiršti didvyriškos drąsos“ tų, kurie padėjo jų šeimai, ir tų, kurie aktyviai kovojo su nacijs. Tačiau visgi dauguma olandų išliko abejingi stebėtojai, kurie nei aktyviai kolaboravo, nei dalyvavo pasipriešinime. Anna apie kolaboravimą rašė: „Laimei, tik nedidelė dalis olandų yra neteisingoje pusėje.“ Tačiau realybė buvo kitokia: judėjimas, kuris kovojo su vokiečiais, vienijo daugiau nei 25 tūkst. olandų, o NSB, t. y. olandų nacionalsocialistinei partijai, jos didžiausio populiarumo laikotarpiu priklausė apie 100 tūkst. narių

« 1943 m. kovą Olandijos pasipriešinimo dalyviai, siekdami nacijs apsunkinti savo bendražygių ir žydų paieškas, suorganizavo išpuolį Amsterdamo savivaldybės registre. Sunaikinti pavyko tik nedidelę registro dalį. Anna šį išpuolį mini savo dienoraštyje.

1942 – 1944

Panel 15

« Staliukas Annos ir Fritzo Pfefferio kambaryje
(rekonstrukcija, 1998 m.).

„Atkeliauja draugai“

Priestate gyvenę žmonės įdėmiai sekė žinias apie karą. Vokietijos kariuomenės patiriami pralaimėjimai jiems teikė viltį, kad šalis atgaus nepriklausomybę ir jie vėl bus laisvi. Nuo 1943 m. sovietų armija priverčia vokiečių dalinius trauktis iš rytų. Iš vakarų vokiečius ima spausti sąjungininkų kariuomenė, 1944 m. birželio 6 d. išsilaipinusi Prancūzijos Normandijos pakrantėje. Priestate pasislėpusius žmones šios naujienos labai džiugino. Laiminga Anna dienoraštyje rašė: „atkeliauja draugai.“ Margot džiū, kad Anna rugsėjį arba spalį galės net grįžti į mokyklą...

Kaip ir žmonės „Slaptajame priestate“, visi besislapstantys žydų kilmės vyrai, moterys ir vaikai nuoširdžiai tikėjosi greito Nyderlandų išlaisvinimo. Frankų šeimos ir kartu su jais besislapstančių draugų situacija daugeliu atžvilgių buvo išskirtinė. Dauguma žydų tėvų slėpdavosi atskirai nuo savo vaikų, be to, buvo priversti dažnai keisti slaptavietes, baimindamiesi, kad gali būti išduoti. Kita vertus, buvo ir tokių žydų vaikų, kurie naudodamiesi suklastotais dokumentais ar pasivadinę netikrais vardais vis dar lankė mokyklą bei žaidė lauke.

« 1944 m. birželio 6 d. Vakarų sąjungininkų kariuomenės daliniai išsilaipina Prancūzijoje, Normandijos pakrantėje. Jų tikslas – išlaisvinti okupuotas Europos šalis ir nugalėti nacius. Šios dienos kodinis pavadinimas – D diena (angl. *D-day*).

1944 – 1945

Panel 16

« Vis dar nežinoma, kas išdavė priestate besislapstančius žmones.

Išduoti!

Penktadienį, 1944 m. rugpjūčio 4 d., pusę vienuoliktos ryto, Prinsengracht gatvėje prie 263 namo sustojo automobilis, iš kurio išlipo Karlas Josefas Silberbaueris, SS oberšarfiureris (vok. Oberscharführer), ir olandų policijos pareigūnai. Kažkas išdavė aštuonis priestate besislapstančius žmones, kurie kartu su dviem pagalbininkais Johannesu Kleimanu ir Victoru Kugleriu buvo suimti. Buvo išieškota visa slėptuvė. Silberbaueris iškratė priestate rastą lagaminėlį, kad turėtų į ką sudėti paimtus papuošalus bei kitus vertingus daiktus. Annos dienoraštis nepasirodė vertas dėmesio, tad kratos metu numestas ant grindų liko slėptuvėje. Po kelių dienų, praleistų Amsterdamo kalėjime, aštuoni suimtieji traukiniu išvežti į Vesterborko tranzito stovyklą. Johannesas Kleimanas ir Victoras Kugleris perkelti į Amersforto koncentracijos stovyklą.

Už tai, kad nepaisė nacių šaukimo ir neprisistatė į nurodytą valdžios instituciją patys, Vesterborko priestato aštuonetas pateko į kalėjimo barakus. Margot, Anna ir jų mama ten ardė baterijas. Nuo 1942 m. liepos 15 d. iš Vesterborko kaliniai traukiniais buvo gabenami į koncentracijos ir naikinimo stovyklas Vokietijoje ir Rytų Europoje. Paskutinis traukinys iš Vesterborko į Aušvico–Birkenau koncentracijos ir naikinimo stovyklą – didžiausią nacių įrengtą stovyklą okupuotoje Lenkijoje – išvyko sekmadienį, 1944 m. rugsėjo 3 d. Šiuo traukiniu vežamų kalinių sąrašė buvo įrašytos ir priestate gyvenusio aštuoneto pavardės.

« Vaikai Vesterborko tranzito stovykloje, 1943 m.

1944 - 1945

Atėjo šis ir šis, kaip ir visi, ir žmonės išėjo iš čia.

Traidos!

16

No sexta-feira, 4 de agosto de 1944, às 10h30, um carro para na frente do nº 263 da rua Prinsengracht. Do automóvel saem Karl Josef Silberbauer, um oficial da Tropia de Protecção SS (SS-Oberscharführer) e alguns policiais holandeses. Os escondidos foram traidos. Eles prenderam os oito escondidos e dois de seus ajudantes, Johannes Kleiman e Victor Kugler. Silberbauer enviava uma pasta de documentos que encontra no local, em busca de jóias e outros bens de valor. Os papéis de identificação de Anne caem no chão. Depois de passarem alguns dias em uma prisão de Amsterdã, todos são colocados em um trem com destino ao campo transitório de Westerbork. Johannes Kleiman e Victor Kugler são parar no campo de concentração de Amsterdã.

Em Westerbork, as oito pessoas do Anexo são colocadas nos alojamentos de punição para trabalhos braçais, por não terem se entregado de livre e espontânea vontade. Margot, Anne e sua mãe têm que fazer o trabalho para desmontar as baterias. A partir de 15 de julho de 1942, partes trem com prisioneiros de Westerbork temido como destino os campos de concentração e extermínio na Alemanha nazista e no leste da Europa. "Caminho criminal" como as pessoas do Anexo, são colocados no primeiro trem que sai do campo. No domingo, em 3 de setembro de 1944, parte o último trem de Westerbork com destino a Auschwitz-Birkenau, o maior campo de concentração e extermínio na Polónia ocupada pelos nazistas. Na lista de presos deste trem estão os nomes das oito pessoas do Anexo.

Visagem ao campo de trânsito de Westerbork, 1943.

Fotografia feita de Hango no plataforma do Auschwitz-Birkenau, maio 1944

A última vez

17

No noite de 5 para 6 setembro de 1944, as famílias Frank e Van Pels, mais Fritz Pfeffer chegam ao campo de concentração de Auschwitz-Birkenau. Na plataforma, um médico da SS decide quem vai viver e quem vai morrer. Famílias são destruídas, homens tem que ir para um lado, mulheres e crianças para o outro. É a última vez que Anna e Margot verão seu pai. Coma de um tempo dos mãs judeus (homens, mulheres e crianças), que estavam no trem, foram mortos nas câmaras de gás imediatamente. A maior parte dos outros prisioneiros tem que realizar trabalhos forçados em circunstâncias atrozes. As oito pessoas do Anexo escapam da primeira rodada de seleção para as câmaras de gás.

Na Alemanha e nos territórios ocupados, os nazistas constroem centenas de campos de concentração onde milhões de prisioneiros têm que fazer o trabalho forçado. Nestes locais, milhares de prisioneiros morrem de exaustão por fazerem serviços pesados ou por fome. As câmaras de Bergen-Belsen, como o de Bergen-Belzeno, são precárias e não há comida suficiente. E ainda há os campos de extermínio, onde todos os presos são assassinados nas câmaras de gás imediatamente após sua chegada.

Mãe e criança perto a entrada do Anexo de gás no Auschwitz-Birkenau, maio 1944

1944 – 1945

Panel 17

« Nacių suimti Vengrijos žydai Aušvico–Birkenau geležinkelio platformoje, 1944 m. gegužė.

Išsiskyrimas

Frankų ir van Pelsų šeimos bei jų draugas Fritzas Pfefferis 1944 m. naktį iš rugsėjo 5 d. į 6 d. buvo atvežti į Aušvico–Birkenau koncentracijos stovyklą. Čia patekusių žydų likimas priklausė nuo nacių. Jau geležinkelio platformoje SS gydytojas nusprendavo, ką palikti gyvą, o ką nužudyti. Maždaug trečdalis iš tūkstančio į koncentracijos stovyklą atvežtų žydų iš karto buvo nužudomi dujų kameros. Likusieji, kaip ir dauguma kitų kalinių, privalėjo sunkiai dirbti itin prastomis sąlygomis. Aštuonetas iš priestato pirmojo atrankos etapo į dujų kameras išvengė. Likę gyvi jie kartu su kitais kentė nacių žiaurumą. Tik atvežti į koncentracijos stovyklą čia pat geležinkelio stotyje šeimos nariai būdavo atskiriami, nes vyrai buvo kalinami atskirai nuo moterų ir vaikų. Dėl šios priežasties išlipusios iš traukinio Anna ir Margot tėvą matė paskutinį kartą.

Vokietijoje ir jos okupuotose teritorijose naciai pastatė šimtus koncentracijos stovyklų, kuriose sunkiai dirbo milijonai kalinių. Be koncentracijos stovyklų jie taip pat įrengė ir naikinimo stovyklų, kuriose visi kaliniai tik atvežti būdavo nužudomi dujų kameros. Koncentracijos stovyklose, kur nebuvo įrengtų dujų kamerų, pavyzdžiui Bergen–Belzeno, tūkstančiai kalinių mirdavo dėl išsekimo ar nuo ligų, nes higienos sąlygos tokiose stovyklose buvo itin prastos, žmonėms trūko maisto.

« Į Aušvico–Birkenau koncentracijos stovyklos dujų kameras vedamos žydės motinos ir vaikai, 1944 m. gegužė.

Silenciosas: o campo de concentração de Bergen-Belsen, abril de 1945. Meses após a libertação, muitas pessoas ainda morrem em consequência da fome ou que passaram gripes.

“Você podia vê-los morrer”

18

No outono de 1944, o exército alemão na Europa Oriental é forçado a bater em retirada. Como consequência, no final de outubro os nazistas decidem levar uma parte dos prisioneiros de Auschwitz-Birkenau para o oeste. Depois de uma viagem de trem tensa, Anne e Margot (juntas com outras centenas de pessoas ao campo de concentração de Bergen-Belsen) são libertadas. As circunstâncias são dramáticas. Muitos dos prisioneiros contraem febre tifóide, entre eles Margot e Anne. Rachel van Amerongen-Frankfoorder, uma companheira de prisão, comentou depois da guerra: “Seus rostos estavam cadavéricos, era só pele e osso. Sentiam muito frio. Ficavam nos piores lugares dos alojamentos (...). Você constantemente os ouvia gritando: ‘Fiche a porta, fiche a porta’, e as vozes tornavam-se, a cada dia, mais e mais fracas. Você podia ver que elas estavam realmente morrendo aos poucos (...).”

Em fevereiro de 1945, Margot é a primeira a sucumbir. Anne segue o mesmo destino apenas alguns dias mais tarde. Enquanto Margot e Anne morrem em Bergen-Belsen, Otto Frank é salvo: Auschwitz-Birkenau é libertado por soldados russos em 27 de janeiro de 1945. Ele não podia voltar imediatamente para a Holanda e tem que fazer um longo desvio, já que ainda aconteciam batalhas no oeste da Europa. Pouco depois de sua libertação, Otto descreve que Edith sucumbiu à doença e privações em Auschwitz. Todas as suas esperanças estão em Anne e Margot: estarão elas ainda vivas? Quando a Holanda toma-se novamente um país livre, em 5 de maio de 1945, Otto Frank espera, em Odessa, um navio para Marselha.

No 27 de janeiro de 1945, os soldados russos libertam os prisioneiros de Auschwitz. A esposa de Otto Frank chega pelo acampamento e encontra Otto Frank, então com 15 anos. Os outros três irmãos não estão.

1944 – 1945

Panel 18

« Išgyvenusieji Bergen–Belzeno koncentracijos stovykloje, daugelis kurių po išlaisvinimo mirė nuo įkalinimo padarinių, 1945 m. balandis.

„Tiesiog galėjai matyti, kaip jos miršta“

1944 m. rudenį Rytų Europoje iš Vokietijos buvo atkovojama vis daugiau jos okupuotos teritorijos. Todėl naciai nusprendė iš Aušvico–Birkenau koncentracijos stovyklos iki spalio pabaigos dalį kalinių perkelti į vakarus. Anna ir Margot kartu su šimtais kitų žmonių traukiniu buvo pervežtos į Bergen–Belzeno koncentracijos stovyklą šiaurės vakarų Vokietijoje. Gyvenimo sąlygos čia buvo itin blogos, daugelis kalinių, tarp jų ir Margot su Anna, susirgo šiltine. Drauge su mergaitėmis kalėjusi Rachelė van Amerongen-Frankfoorder prisiminė: „Jų veidai buvo absoliučiai abejingi, vien kaulai ir oda. Joms buvo siaubingai šalta, be to, jų vieta barake buvo pati prasčiausia <...>. Girdėjome mergaites nuolat šaukiant: „Uždarykite duris, uždarykite duris!“ Jų balsai kiekvieną dieną darėsi vis silpnesni. Tiesiog galėjai matyti, kaip jos miršta <...>.“

1945 m. kovą pirmoji mirė Margot, po kelių dienų pasaulį paliko ir Anna. Margot ir Annai merdėjant Bergen–Belzeno koncentracijos stovykloje, 1945 m. sausio 27 d. rusų kariai išlaisvino Aušvico–Birkenau koncentracijos stovyklos belaisvius, tarp jų ir Otą Franką. Tik išėjęs į laisvę, Ottas sužinojo, kad Editha Aušvice neišgyveno. Ją palaužė liga ir nepritekliai. Visas savo viltis jis sutelkė į Anna ir Margot – gal jos vis dar gyvos? Grįžti į Nyderlandus ir sužinoti, kas nutiko mergaitėms, tik išėjęs į laivę Ottas negalėjo, nes Europos vakaruose dar vyko kovos. 1945 m. gegužės 5 d., kai Nyderlandai vėl tapo laisva šalimi, Ottas Frankas Odesoje laukė laivo į Marselį, iš kur vyko namo.

« 1945 m. sausio 27 d. rusų kareiviai išlaisvino Aušvico kalinius. Raudonojo Kryžiaus darbuotojai iš koncentracijos stovyklos neša penkiolikmetį Ivaną Dudniką, kuris tiek išsekęs, kad pats negali paeiti.

1945 - hoje em dia

Retorno ao lar de Otto Frank, outubro de 1945. Do esquerda para a direita: Miep Gies, Johannes Kleiman, Otto Frank, Victor Kugler e Bep Voskuijl

O retorno

19

Em 3 de Junho de 1945, após uma longa viagem, Otto Frank retorna para Amsterdã. 10 meses após sua prisão e vai, imediatamente, ver Miep e Jan Gies. Para sua alegria, eleouve que todos que o ajudaram resistiram à guerra. Mas, há notícias tristes também: Hermann, Auguste e Peter van Pels, bem como Fritz Pfeffer, não sobreviveram aos campos. Otto faz o que pode para descobrir o que aconteceu com as suas filhas. Ele coloca anúncios nos jornais e fala com os poucos sobreviventes que retornaram dos campos. Algum tem visto Anne ou Margot?

Des 107 mil judeus deportados da Holanda, apenas cerca de 5 mil retornam. Mais de 18 mil judeus escaparam da deportação e da morte ao decidirem se esconder. Após a guerra, se descobre que os nazistas e seus comparsas assassinaram seis milhões de judeus na Europa, entre homens, mulheres e crianças. Outros grupos também foram vítimas de sua ideologia, como Roma e Sírii, pessoas com deficiência, testemunhas de Jeová e homossexuais.

Retorno de Ernestine van Witsen Weinberg, após sobrevivente judeu, do campo de concentração de Bergen-Belzeno, na Estação Central de Amsterdã, maio (julho 1945).

1945 – dabartis

Panel 19

« Ottas su padėjusiais jo šeimai slapstytis draugais, 1945 m. spalio. Iš kairės į dešinę Miepė Gies, Johannesas Kleimanas, Ottas Frankas, Victoras Kugleris ir Bepė Voskuijl.

Sugrįžimas

Praejus dešimčiai mėnesių po suėmimo, 1945 m. birželio 3 d., Ottas Frankas grįžo į Amsterdamą. Tik sugrįžęs jis aplankė Miepę ir Janą Giesus. Ottas labai apsidžiaugė sužinojęs, kad visi jo šeimai slapstytis padėję asmenys per karą išliko gyvi. Tačiau buvo liūdna, kad kartu slėptuvėje gyvenę Hermannas, Augustė ir Peteris van Pelsai bei Fritzas Pfefferis koncentracijos stovyklose neišgyveno. Ottą vis dar kankino nežinia, koks likimas ištiko mergaites. Įvairiais būdais jis bandė išsiaiškinti, kas nutiko jo dukroms: publikavo skelbimus laikraščiuose, kalbėjosi su lageriuose išgyvenusiais ir namo grįžusiais žmonėmis. Klausinėjo jų, ar kas nežino ko nors apie Anną ar Margot?

Į koncentracijos stovyklas naciai išvežė 107 tūkst. Nyderlanduose gyvenusių žydų. Iš ten jų grįžo tik apie 5 tūkst. Daugiau nei 18 tūkst. šios šalies žydų išvengė deportacijos slapstydami. Po karo paaiškėjo, kad naciai ir jų parankiniai Europoje iš viso nužudė 6 milijonus žydų kilmės vyrų, moterų ir vaikų. Jų aukomis taip pat tapo romai ir sinti, neįgalieji, Jehovos liudytojai ir homoseksualai.

« Bergen–Belzeno koncentracijos stovykloje išgyvenusi žydė Ernestinė van Witsen–Weinberg Amsterdamo centrinėje stotyje, 1945 m. gegužė – birželis.

1945 – dabartis

Panel 20

« Ottas Frankas priestato palėpėje prieš muziejaus Prinsengracht gatvėje 263 atidarymą, 1960 m. gegužės 3 d.

Slaptasis priestatas

1945 m. liepą Ottas Frankas sužinojo, kad Anna ir Margot mirė Bergen–Belzeno lageryje. Šią liūdną žinią jis perdavė ir jų šeimai slapstytis padėjusiai Miepėi. Tai sužinojusi, ji Ottui atidavė dienoraštį, kurį Anna rašė slėptuvėje. Miepė kartu su Bepe po aštuoneto suėmimo jį rado priestate ant grindų. Sielvarto apimtas Ottas ne iš karto ryžosi skaityti tai, ką rašė Anna, jam trūko jėgų. Praėjus kuriam laikui jis susikaupė ir rankraštį visgi perskaitė. Annos dienoraštis jam tapo „netikėtu atradimu“. Ottas sakė: „Nė nenutuokiau, kokios gilios jos mintys ir jausmai.“ Draugai, kuriems jis davė paskaityti Annos dienoraštį, ragino Ottą publikuoti rankraštį. Taigi Ottas Frankas ėmėsi ieškoti leidėjo. Knyga buvo išleista 1947 m. pavadinimu „Slaptasis priestatas“ („Het Achterhuis“).

Sąjungininkai siekė nubausti nacius už jų įvykdytus nusikaltimus. Daug kur buvo organizuojami teismų procesai. Sudėtingiausios bylos buvo nagrinėjamos Niurnberge (Vokietija). Čia daug aukščiausio rango nacių 1946 m. buvo nuteisti mirties bausme. Tačiau nuteisti buvo ne visi naciai. Nemažai jų bausmės už padarytus nusikaltimus išvengė. Vienas tokių buvo ir SS oberšarfiureris Karlas Josefas Silberbaueris, suėmęs priestate besislapsčiusį aštuonetą. Jis buvo suimtas 1963 m., bet po neilgai trukusio nušalinimo nuo pareigų jam buvo leista tęsti darbą Vienos policijoje.

« Niurnbergo karo nusikaltimų tribunolo teisiųjų suolas 1945 m. lapkritį, kairėje Hermannas Göringas, atsakingas už pirmųjų koncentracijos stovyklų statybas, jam iš dešinės Rudolfas Hessas, A. Hitlerio pavaduotojas.

Panel 21

« Natalie Portman atlieka Annos Frank vaidmenį spektaklyje „Annos Frank dienoraštis“, 1997 m.

„Praeities pamokos“

1947 m. knyga „Slaptasis priestatas“ buvo išleista olandų kalba. Dėl itin didelio skaitomumo neilgai trukus ji išversta ir į kitas kalbas. Kiek vėliau pagal knygą pastatytas spektaklis, sukurtas filmas, televizijos serialas. Annos Frank vardu pavadintos mokyklos, gatvės... Ji tapo garsiausia holokausto auka, viena iš pusantro milijono žydų vaikų, kuriuos nužudė naciai ir jų parankiniai. Italas Primo Levis, pats išgyvenęs holokaustą, rašė: „Viena Anna Frank mus jaudina daugiau nei nesuskaičiuojama galybė kitų, kentėjusių tiek pat, kiek ji, tačiau išlikusių nežinioje. Galbūt taip yra geriau, jei mes suvoktume visų tų žmonių kančias, nebegalėtume gyventi.“

Pasaulyje yra daugybė paminklų, muziejų ir organizacijų, primenančių mums Antrojo pasaulinio karo siaubą ir to meto žydų persekiojimą. Dauguma jų atsirado dėl to, kad primintų žmonėms holokaustą ir išmokytų juos būti tolerantiškus. Ottas Frankas, ilgainiui susitaikęs su skaudžia praeitimi ir ėmęs ginti žmogaus teises, 1970 m., duodamas interviu, sakė: „Mes negalime pakeisti to, kas nutiko. Galime tik mokytis iš praeities ir stengtis suvokti, ką diskriminacija ir persekiojimas gali padaryti nekaltiems žmonėms. Mano nuomone, kiekvienas turi pareigą kovoti su išankstiniais nusistatymais.“

« „Fašizmo aukos – žydai“, paminklas žydų kapinėse Berlyne (Vokietija) (1957), autorius Willis Lammertas.

Natalie Portman como Anne Frank no peça "O Diário de Anne Frank", de 1997.

“Aprendendo com o passado”

21

Após a publicação holandesa do Diário de Anne Frank, seguem-se rapidamente novas edições em outros idiomas. Depois disso, ocorre a montagem de uma peça de teatro, um filme, escolas e ruas nomeadas, séries de televisão... Anne Frank tornou-se a mais famosa vítima do Holocausto. Uma em um milhão e meio de crianças judias assassinadas pelos nazistas e seus comparsas. O italiano Primo Levi, ele próprio um sobrevivente do Holocausto, escreveu: "Uma única Anne Frank nos comove mais do que os inúmeros outros que sofreram assim como ela sofreu, mas cujas faces permaneceram nas sombras. Talvez seja melhor assim, se tivéssemos que compartilhar tudo o que estas pessoas sofreram, não seríamos capazes de viver."

No mundo todo, existem milhares de monumentos, museus e organizações que nos lembram dos horrores da perseguição aos judeus e da Segunda Guerra Mundial. Eles são, muitas vezes, inspirados pela necessidade de se aprender com a história trágica do Holocausto. Após a guerra, Otto Frank dedicou-se à reconciliação e aos direitos humanos. Em 1970, ele disse em uma entrevista: "Nós não podemos mudar o que aconteceu. Tudo o que podemos fazer é aprender com o passado e perceber o que a discriminação e a perseguição podem fazer com pessoas inocentes. Em minha opinião, todos têm a obrigação de lutar contra o preconceito."

"Judeus, vítimas do Holocausto", 1957, por Will Lammert, em um cemitério judeu em Berlim (Alemanha).

DEIXE-ME SER EU MESMA...

Histórias dos jovens de hoje

"Sei o que quero, tenho um objetivo, tenho sonhos, uma religião e amor. Deixe-me ser eu mesma e então ficarei satisfeita."
Anne Frank, O Diário de Anne Frank, edição crítica, 11 de abril de 1944

Anne Frank é uma entre um milhão e meio de crianças jovens que foram mortas pelos nazistas e seus aliados. Somente porque ela era judia. Anne só viveu até a idade de 15 anos. A primeira parte desta exposição é centrada na sua vida.

Vivemos em outra época. As diferenças entre hoje e o tempo em que Anne Frank viveu são enormes. No entanto, ainda existe discriminação. As pessoas continuam a excluir os outros com base em quem eles são ou pela sua aparência. A intolerância ainda é uma ocorrência diária, em todo o mundo. Nesta parte da exposição, Batja, Büsra, Dylan, Jim, Kim e Michiel contam algo sobre si mesmos e sobre como eles lidam com o preconceito e a discriminação. Por que as pessoas discriminam uns os outros? Por que não podemos ser apenas nós mesmos sem passar por cima dos outros? Não somos todos iguais?

Anna Frank buvo viena iš pusantro milijono žydų vaikų, nužudytų nacių ir jų parankinių vien dėl jų kilmės. Todėl, kad buvo žydė, Anna išgyveno tik 15 metų. Jos gyvenimo istorija pasakojama pirmoje šios parodos dalyje.

Mes gyvename kitu laiku. Skirtumas tarp laikmečio, kada gyveno Anna Frank, ir dabarties yra didžiulis. Tačiau žmonės vis dar diskriminuojami, jie vis dar patiria atskirtį dėl to, kas jie yra ar kaip atrodo. Diskriminacija visame pasaulyje vis dar yra kasdienis reiškinys. Šioje parodos dalyje Batja, Büsra, Dylanas, Jimas, Kim ir Michielis pasakoja apie save ir apie tai, kaip jie elgiasi, susidūrę su išankstiniu nusistatymu ir diskriminacija. Kodėl žmonės diskriminuoja vieni kitus? Kodėl mes negalime tiesiog būti savimi, neniekindami kitų? Argi ne visi mes gimstame lygūs?

INTRO CONTEMPORARY

„Leiskite man būti savimi...“

Šiandienos jaunų žmonių istorijos

„Žinau, ko noriu, turiu tikslą, savo nuomonę, tikiu ir myliu. Leiskite man būti savimi – tuomet būsiu laiminga.“

Annos Frank dienoraštis 1944 m. balandžio 11 d.

Eu sou...

22

Qual é o seu nome? Você é um menino ou uma menina? Onde você nasceu? Onde você cresceu? Você é religioso? O que você faz no seu tempo livre? O que você gosta de comer? O que você quer ser quando crescer? Suas respostas a estas perguntas fazem um retrato de quem você é e como se vê. É a sua identidade. E ela está sempre mudando. Já que você vai responder a algumas perguntas de forma diferente aos 21 anos do que respondeu quando tinha 12. É claro que algumas respostas permanecerão as mesmas. O lugar onde você nasceu ou a cor de sua pele nunca irão mudar.

Mas a sua identidade é composta de muitos aspectos. Você nunca é só religioso, ou uma menina, ou engraçado ou vegetariano, você é muitas coisas ao mesmo tempo. Você provavelmente gostaria de decidir por si próprio como é e como gostaria que os outros lhe vissem. Você se apresenta de forma diferente, dependendo da situação. Em uma entrevista de emprego, não se preocuparia de mesma forma como a fazia com novos amigos. Quem sou eu?

Se sou 20? Ou gosto de acalmar, chafarado ou talvez com as amigas. Não se preocupe não!

Quando é algo muito importante para mim, que eu quero fazer alguma coisa, não vou me preocupar com o tempo, que eu quero ser um pouco mais organizado para ser diferente de todos.

Se gosto de jogar games, isso não é muito bom, mas é porque eu não quero ser diferente de todos os outros.

panel 22

Būsra

„Aš neturiu daug draugų, tačiau labai juos branginu.“

„Būti musulmone man reiškia išpažinti taiką, būti nuoširdžiai ir atvirai. Man labai liūdna, kad kai kurie žmonės piktnaudžiauja islamo religija, susiedami ją su blogiu. Taip elgdamiesi, jie sukuria neigiamą musulmono įvaizdį, kurį po to kiti taiko visiems šią religiją išpažįstantiems.“

„Mano gyvenime šeima vaidina itin svarbų vaidmenį. Nors ir patiriame daugybę trikdžių, vis dėlto mes esame labai artimi.“

Aš esu...

mėgsti valgyti? Kuo nori būti užaugęs? Atsakymai į šiuos klausimus kuria tavo įvaizdį, kas esi ir kuo save laikai. Tai tavo tapatybė, kuri nuolat keičiasi, nes į kai kuriuos klausimus būdamas 21 metų atsakysi kitaip nei būdamas 12. Žinoma, kai kurie atsakymai visada liks tokie patys, nes gimimo vieta ar odos spalva nesikeis.

Tavo tapatybė susideda iš daugybės bruožų. Tu niekada nesi tik tikintis, tik mergaitė, tik šmaikštus, tik vegetaras – tavo asmenybė susideda iš daug dalykų vienu metu. Tu tikriausiai pats / pati nori nuspręsti, kas esi ir kokį tave turėtų matyti kiti. Atsižvelgdamas į situaciją, tu kiekvieną kartą prisistatai skirtingai: darbo pokalbyje neapibūdini savęs taip, kaip susipažindamas su naujais draugais. Kas aš esu?

Jimas

„Mano vardas Jimas! Aš esu skautas. Kas gali būti smagiau nei klampoti per purvą su draugais.“

„Draugystė man yra labai svarbi. Tikras draugas yra tas, kurį seniai pažįsti, kuris tau leidžia būti savimi ir keistis, jei to nori.“

„Man patinka žaisti kompiuterinius žaidimus. Tai erzina mano mamą, bet ji tiesiog nesupranta mūsų kartos, kuri juos mėgsta.“

Você é...!

23

O que você gosta em uma festa? Como responde a um argumento? Qual é a sua relação com seus pais? Quem lhe conhece e lhe entende melhor? Como as pessoas que não lhe conhecem te veem? As pessoas ao seu redor, como seus amigos, conhecidos, colegas de escola, todos têm uma opinião formada a seu respeito. A maneira como você se vê pode não ser a mesma que a maneira como os outros te veem. Muitas vezes, as pessoas veem diferentes lados seus. Você pode se comportar de uma maneira com os seus amigos e de outra com seu irmão ou irmã.

As pessoas que não te conhecem, frequentemente, te julgam baseadas em uma primeira impressão. Em um segundo, uma característica sua que lhes chama a atenção toma proporções gigantescas. Por exemplo, sua cor de pele, o seu piercing, suas roupas ou sua atitude. Com base em um único atributo, as pessoas formam uma imagem sua. Se você tem uma determinada aparência, se espera que aja ou mesmo seja de acordo com a mesma. Como os outros o veem?

Seu pai:
"Ele é muito ambicioso, está procurando ser um ator famoso. Sua personalidade vai ajudá-lo a alcançar isso. Mas, como muito garanhão, acho, dá a impressão de ser alguém que não sabe o que quer e não sabe como alcançá-lo."

Seu amigo:
"Ele é uma pessoa apaixonada, não importa qual seja o assunto, ele sempre tem uma opinião formada. Ele é muito ambicioso, quer ser um ator famoso. Sua personalidade vai ajudá-lo a alcançar isso. Mas, como muito garanhão, acho, dá a impressão de ser alguém que não sabe o que quer e não sabe como alcançá-lo."

Seu pai:
"Ele é muito ambicioso, está procurando ser um ator famoso. Sua personalidade vai ajudá-lo a alcançar isso. Mas, como muito garanhão, acho, dá a impressão de ser alguém que não sabe o que quer e não sabe como alcançá-lo."

panel 23

Būsra

Tėvas:

„Būsra yra labai ambicinga ir veržli. Šie asmenybės bruožai jai tikrai padės pasiekti to, ko ji nori. Aš labai ja didžiuojuosi. Jei tik ji mestų rūkyti... Tai labai kenkia jos sveikatai.“

Draugas:

„Būsra yra labai užsideganti, todėl bendrauti su ja ne visada lengva. Ji labai pozityvi. Prieš porą dienų

kartu nuėjome į homoseksualų eitynes. Žmonės norėjo su ja nusifotografuoti: „Musulmonė mergina Gay Pride („homoseksualų eitynės“), kaip tai gali būti?“ Būsra nesutriko ir fotografuojama tiesiog plačiai nusišypsojo.“

Nepažįstamas:

„Aš jos nepažįstu, bet manau, kad ji yra griežtai auklėjama. Jos tėvas, greičiausiai, verčia ją ryšėti skarą. Užguita?“

Tu esi...!

Kaip tu elgiesi vakarėlyje? Kaip elgiesi ginčo metu? Kokie tavo santykiai su tėvais? Kas pažįsta ir supranta tavo geriausiai? Kokį tave mato nepažįstami? Visi esantys šalia tavęs, pavyzdžiui, draugai, kolegos, klasės draugai, yra susidarę apie tave savo nuomonę. Tai, kokį tu manai save esant, nebūtinai sutaps su kitų nuomone apie tave. Kiekvienas žmogus tave mato ir vertina savaip, nes tu vienaip gali elgtis su draugais ir kitaip su savo broliu ar seserimi.

Žmonės, kurie tavęs nepažįsta, dažniausiai tave apibūdina, remdamiesi pirmu įspūdžiu. Paprastai per pirmą pažinties sekundę atkreipiamas dėmesys tik į vieną tavo bruožą, pavyzdžiui, odos spalvą ar pažiūras, auskarus įvairiose kūno vietose ar aprangą. Remiantis šiuo bruožu, tu būsi priskirtas prie tam tikros žmonių grupės, t. y. būsi kategorizuotas, ir iš tavęs bus tikimasi tokio elgesio, kuris, žmonių įsivaizdavimu, yra tai grupei būdingas. Kokį tave mato kiti?

Jimas

Motina:

„Jimas labai mėgsta bendrauti ir juokauti. Jis stengiasi išvengti bet kokių konfliktų ir ginčų, nes nemato jų prasmės. Tačiau jei kas nors konflikto metu būna įskaudintas, Jimas stengiasi jį palaikyti.“

Draugas:

„Jimas yra labai šmaikštus. Jis turi nuostabų humoro jausmą. Labai sunku susivaldyti ir garsiai nesijuokti iš jo per pamokas krečiamų pokštų.“

Nepažįstamas:

„Jis atrodo kaip koks vėpla su tais storais akinių rėmeliais. Greičiausiai, jis iš turtingos kaimiečių šeimos!“

Eu pertencço a...

24

Ao descrever a si mesmo, você escreve palavras que te conectam com os outros, com um grupo. Todos nós pertencemos a grupos diferentes. Você pertence a um grupo, ou devido à sua nacionalidade ou porque é membro de um clube, por exemplo. Além disso, pode escrever a maioria dos grupos dos quais faz parte, tais como, o seu grupo de amigos, o seu clube de esportes ou o seu time de futebol favorito. Os grupos aos quais pertence podem mudar, à medida que você envelhece. Alguns grupos são muito importantes, outros nem tanto.

A identidade do seu grupo desempenha um papel importante na sua personalidade. É muito bom pertencer a diferentes turmas, especialmente quando ela é reconhecida de uma maneira positiva. Quando você é emocionado após um show, por exemplo, todos compartilham da mesma sensação de euforia e se sentem fortes como um grupo.
A que grupos você pertence?

"These words are a really subtle puzzle. It's not just a crossword or a puzzle for words, but a puzzle for the mind. Who really are the groups?"

panel 24

word cloud

draugai – rašytojai – sportininkai – šeima – olandai – treneriai – indoneziečiai – krikščionys – tėvai – aktoriai – afrikiečiai

Michielis

„Mane nuo mažens žavi teatras. Visada svajojau tapti aktoriumi. Darbas scenoje tarp mūsų, aktorių, kuria labai stiprius ryšius. Mums reikia vienas kito, kad pastatytume puikų spektaklį.“

Aš priklausau...

Apibūdindamas save vartoji žodžius, kurie vienija tave su kitais į tam tikrą grupę. Kiekvienas mūsų priklauso įvairioms grupėms. Tu gali priklausyti grupei dėl to, kad esi tam tikros tautybės ar kokio nors klubo narys. Priklausyti gali ne vienai, o kelioms grupėms. Daugumą jų gali pasirinkti pats, kaip antai, draugų grupė, mėgstamos futbolo komandos sirgalių grupė ir t. t. Kai augi, grupės, kurioms priklausai, gali kisti, nes vienos iš jų tau yra labai svarbios, kitos – ne tiek.

Tavo grupės tapatybė yra labai svarbi dalis to, kas esi. Puiku, jei priklausai keletui skirtingų grupių, ypač jei jos aplinkinių vertinamos teigiamai. Pavyzdžiui, sulaukę nuoširdžių plojimų po koncerto, tiek muzikantai, tiek žiūrovai dalinasi euforija ir išgyvena stiprų priklausymo tai pačiai grupei jausmą. Kurioms grupėms priklausai tu?

word cloud

smuikininkai – olandai – menininkai – neįgalieji – jaunuoliai – melomanai – šeima – studentai – merginos – draugai

Kim

„Grojimas smuiku yra mano gyvenimo aistra. Aš lankau konservatoriją ir labai mėgstu groti kartu su kitais smuikininkais. Smuikas suteikia man energijos.“

panel 25

Užsieniečiai

Michielis

„Esu aktorius ir dažnai gaunu vaidinti tuos pačius personažus: užsienietį, pabėgėlį, nelegalų imigrantą ar žmogų, gerai nemokantį olandų kalbos. Būtent šiuos vaidmenis man skiria dėl to, kad esu juodaodis ir labiausiai atitinku daugumos visuomenės įsivaizduojamą šių vaidmenų tipą.“

„Liūdna, kad vis dar pasitaiko atvejų, kai odos spalva lemia žmonių požiūrį į tai, kas tu. Kiekvienas žmogus pats turi nuspręsti, kokia jo tapatybės dalis yra svarbiausia, pakiliausia, geriausia.“

Tu priklausai...

Ne kiekvieną grupę, kuriai priklausai, gali pasirinkti. Yra grupių, kurioms tu priklausai pagal dalykus, kurių pats nesirenki – šeima, kurioje augi, tautybė, kurią gavai gimęs, ar gyvenimas neįgaliojo vežimėlyje. Šios grupės gali tapti arba ne svarbia tavo tapatybės dalimi. Žmonės yra linkę kitus klasifikuoti. Tai atsitinka tarsi savaime ir iš principo tai nėra blogai. Blogiausia, kad žmonės ima neigiamai kitus vertinti vien dėl grupės, kuriai jie priklauso. Tai yra neteisinga.

Pasitaiko atvejų, kai žmogų visuomenė mato kaip atstovą grupės, su kuria jis nejaučia jokie ryšio ar kuri nėra jam svarbi. Visi mes įvairias grupes vertiname šališkai pagal išankstines nuostatas, kurios dažniausiai būna neigiamos. Išankstinės nuostatos yra iš anksto suformuota nuomonė apie tam tikrą grupę ar tos grupės narį. Priskyrus žmogų kuriai nors grupei, jam yra užklijuojama etiketė, remiantis tik vienu jo tapatybės aspektu. Kurios grupės žmonės priskiria tave?

Neįgalieji

Kim

„Vaikai mokykloje su manimi elgėsi taip, tarsi aš neturėčiau mokytis kartu su jais, nes nevaikštau ir naudojuosi neįgaliojo vežimėliu. Bręstant buvo sunku susitaikyti su tokiu jų elgesiu. Jie buvo beveik įtikinę mane, kad esu kitokia nei visi, kad esu „nenormali““

„Yra žmonių, manančių, kad neįgalieji nieko negali pasiekti, neturi svajonių. Jiems tiesiog tavęs gaila.“

panel 26

labels drawers

vėplos – užsieniečiai – neįgalieji – merginos – musulmonės – gėjai – žydai – chuliganai

Kim: j kurią visi spokso, atstumtoji

„Žmonės dažnai į mane spokso, nes sėdžiu neįgalioje vežimėlyje. Jie spėlioja, ar aš nesu protiškai atsilikusi. Kartą nusipirkau bilietą į kiną, tačiau sugedo liftas, ir niekaip negalėjau patekti į salę. Man niekas nesirengė nei padėti, nei grąžinti pinigų. Galų gale mano brolis užnešė mane laiptais.“

Michielis: diskriminuojamas

„Yra buvę atvejų, kai dėl odos spalvos darbdaviai atsisakė mane priimti į darbą. Kiekvieną kartą man būdavo labai sunku susitaikyti su tokia situacija. Tai skaudina ir ilgai trunka įveikti emocijas tokio darbdavių požiūrio pasekmes. Diskriminacijos poveikis yra labai stiprus.“

Paniekinti ir atskirti

Tu neturi galimybės atskleisti visų asmenybės savybių, jei visuomenė tave įstato į rėmus ir užključioja neigiamą etiketę. Tavo kilmė ir praeitis gali būti dažnai aptarinėjama ir tu negali to kaip nors pakeisti. Dar blogiau, žmonės gali turėti neigiamų nuostatų tavo atžvilgiu ir vadinti tave „blogu“ vien dėl grupės, kuriai jie tave priskyrė.

Išankstinis nusistatymas yra tik mūsų mintys. Tol, kol jų neišreiškiame, negalime niekam pakenkti. Diskriminacija yra elgesys, kuris yra nukreiptas prieš kitus. Kai žmonės diskriminuojami, su jais elgiamasi skirtingai dėl išankstinio nusistatymo jų išvaizdos, etninės kilmės, seksualinės orientacijos, religijos ar odos spalvos atžvilgiu. Diskriminacija gali pasireikšti kaip užgauliojimai, atskirtis ar fizinė prievarta, tokia kaip spaudymas ar mušimas. Ar tu kada nors diskriminavai kitus? O gal pats buvai diskriminuojamas?

Batja: įskaudinta

„Žmonės retai kada man tiesiai pasako ką nors apie mano žydišką tapatybę. Tačiau žiniasklaidoje gausu pasakojimų apie žmones, nekenčiančius žydų. Aš tai priimu asmeniškai ir jaučiuosi įskaudinta.“

Dylan: apspjaudytas, pravardžiuojamas

„Esu tik moteriškai atrodantis vyras. Žmonės norėtų priskirti mane kokiam nors kategorijai, bet tai neįmanoma. Aš nesu translytis. Tai sužinoję, kai kurie pasijunta nesaugiai, kiti supyksta. Kažkas yra spjovęs man į veidą dėl to, kad esu toks, koks esu – tai yra blogiausia. Mieliau sutikčiau gauti į akį, nes, kai į mane spjaudo, jaučiuosi taip, lyg net nebūčiau vertas būti sumuštas, tarsi dėl manęs nenorėtų nė rankų teptis.“

Michielis:
"Se alguém chama, eu rezeio e ignoro e quero o homem para mim com isso!"

Kim:
"Minha dificuldade é partir de mim, eu não posso mudar isso. Mas quando o tema de diversidade vem, tenho mais prazer em falar e explicar o que é diferente, não apenas de explicar em uma aula de aula."

Lidar com...

27

Como você lida com a discriminação se você é a vítima? Você reage? Ignora? Como as pessoas enfrentam e respondem à intolerância, difere de uma para a outra. A discriminação tem grande impacto sobre a vítima. Se você sofre preconceito, por exemplo, por sua aparência ou por suas preferências sexuais, é importante que você denuncie e fale sobre isso.

Na Holanda, como em muitos outros países, a discriminação (tratamento desigual injustificado) é contra a lei. O número de processos e condenações nestes casos equivale a várias centenas por ano. Apenas uma fração das pessoas que sofrem o problema chega à polícia. Alguns têm medo das consequências, outros – o que é provavelmente a razão principal – acham que isso não fará diferença alguma.

Dylanas:
"Eu não posso dizer isso em público. Prefiro não falar. Ficarei feliz se não puder falar em público e não tenho medo de que alguém saiba que eu sou transgênero."

Batja:
"Características de pessoas que humilham ou insultam publicamente, não cabem a elas. Significam um ataque do agressor e não uma característica da vítima."

panel 27

Michielis:

„Kai kuriais atvejais geriausia tai ignoruoti ir spręsti pasitelkiant humorą.“

Kim:

„Mano negalia – mano dalis, negaliu jos pakeisti. Žiūriu į tai pozityviai. Turiu savų svajonių ir tikslų, noriu jų siekti, nepaisydama to, kad sėdžiu vežimėlyje.“

Sprendimas

Kaip tu elgtumeisi, jei būtum diskriminuojamas? Ar reaguotum į tai, o gal ignoruotum? Atsakymai į šiuos klausimus yra skirtingi, nes priklauso nuo kiekvieno individualiai. Diskriminuojamas žmogus patiria milžinišką poveikį. Jei esi diskriminuojamas, pavyzdžiui, dėl savo išvaizdos ar seksualinės orientacijos, svarbu netylėti, bet apie tai pranešti ir kalbėti.

Nyderlanduose, kaip ir Lietuvoje ar daugelyje kitų šalių, diskriminacija (nepagrįstai nevienodas elgesys su žmonėmis) yra draudžiama įstatymų. Dėl diskriminacijos Nyderlanduose per metus pateikiama po keletą šimtų ieškinių ir nuosprendžių. Tai nėra daug, nes tik maža dalis diskriminaciją patiriančių žmonių apie tai praneša policijai. Dauguma diskriminuojamųjų niekam nieko nesako, nes bijo pasekmių arba mano (ir tai turbūt yra pagrindinė tylėjimo priežastis), kad tai nieko nepakeis.

Dylanas:

„Negaliu leisti, kad tai mane paveiktų. Tikrai negaliu, nes išprotėčiau. Man nesvarbu, ką jūs apie mane galvojate, aš tik nenoriu to girdėti.“

Batja:

„Žydus žeminantys ar pravardžiuojantys žmonės paprastai nesuvokia, ką reiškia būti žydu. Man patinka žydų kultūra. Aš stengiuosi su ja supažindinti kiek įmanoma daugiau draugų.“

Sarja:
"Não se trata de outros. Não importa para quem. Para todo mundo."

Bianca:
"Tenho certeza de que projetos preconceituosos e até para a situação sob outro ponto de vista. Trata os outros como seres iguais, porque eles são!"

Dylan:
"Todo mundo pode ser vítima de intolerância. Se a sua atitude com os outros for a mesma que vivemos com você quando estamos com problemas, tudo ficará bem. Você não acha?"

E quanto a você?

28

O que você pode fazer para evitar a exclusão e para combater a discriminação? Que preconceitos você tem? Todo mundo tem algum tipo de preconceito contra determinado grupo. Resista a pensar assim os outros. Fique atento aos seus preconceitos. Questionar: Por que você tem opiniões negativas sobre alguém ou um grupo específico? De onde vêm essas opiniões? Pode ser também que você depare com a discriminação na qualidade de respectado. É importante obter algo para a vítima, seja o fato ou durante o conflito. Não sempre é possível enfrentar o agressor. Você só pode ajudar alguém se a situação o permitir e se for seguro.

O que você vai fazer para combater o preconceito e a discriminação?

Michael:
"Se as pessoas se esforçarem para dar suporte e apoiar os outros, isso vai levar a ações positivas. Trata-se da história de alguém, e não sobre o cor de sua pele."

Jim:
"Todo mundo é um indivíduo. Alguns são melhores do que outros, mas não por qualquer razão específica."

Kira:
"Eu gostaria que as pessoas se deslicassem surpreender umas pelas outras. Elas têm empatia e são pessoas humanas."

29

panel 28-29

Kaip elgsiesi tu?

Ką tu gali padaryti, siekdamas užkirsti kelią atskirčiai ir kovodamas su diskriminacija? Kokių išankstinių nusistatymų pats turi? Kiekvienas iš mūsų turi nusistatymų kokios nors grupės atžvilgiu. Pabandyk suvokti šias nuostatas, kelk klausimus! Kodėl neigiamai vertini kokį nors žmogų ar konkrečią grupę? Kaip ši nuostata susiformavo? Kas ją lėmė? Tu taip pat gali susidurti su diskriminacija kaip stebėtojas. Svarbu pasakyti ką nors nukentėjusiajam konflikto metu ar šiam pasibaigus. Ne visada gali pasipriešinti nusikaltėliui. Gali padėti kitiems, tik jei situacija tai leidžia ir jei tai saugu.

Kaip pasipriešinsi išankstinėms nuostatomis ir diskriminacijai?

Michielis:

„Būtų tiesiog nuostabu, jei žmonės galėtų pabūti vieni su kitais ir vieni kitų išklausyti. Svarbu juk žmogus, jo asmenybė, bet ne tai, kokios spalvos jo oda.“

Kim:

„Norėčiau, kad žmonės leistų kitiems juos nustebinti. Tuomet jie pradėtų mąstyti daug plačiau.“

Jimas:

„Kiekvienas žmogus yra individualus. Tad apie jį reikia spręsti iš jo elgesio, bet nesivadovauti išankstinėmis nuostatomis.“

Batja:

„Būk atviras su visais žmonėmis, kas jie bebūtų.“

Büstra:

„Įvertinkite savo išankstinius nusistatymus ir keiskite juos. Elkitės su kitais kaip su sau lygiais, nes jie tokie ir yra!“

Dylanas:

„Kiekvienas iš mūsų gali tapti neteisybės auka. Jei elgsitės taip geranoriškai, kaip kiti elgėsi su jumis, kai patekote į bėdą, viskas bus gerai, ar ne?“

PARODOJE VARTOJAMŲ SĄVOKŲ PAAIŠKINIMAI

Glossary

Historical part

ANTISEMITIZMAS

Nepakantumas, priešiškus žydams. Kraštutinis kada nors istorijoje egzistavęs antisemitizmo pavyzdys – holokaustas.

AUŠVICAS–BIRKENAU (vok. AUSCHWITZ–BIRKENAU)

Nacistinės Vokietijos koncentracijos ir naikinimo stovykla, įkurta nacių okupuotoje Lenkijoje prie Osvencimo. Šioje koncentracijos ir naikinimo stovykloje žuvo daugiau nei 1,1 milijonas žmonių: apie 1 milijoną žydų, 75 tūkst. lenkų, 21 tūkst. sinti ir romų bei 15 tūkst. sovietų armijos karo belaisvių.

BERGEN–BELZENAS (vok. BERGEN–BELSEN)

Nacistinės Vokietijos koncentracijos stovykla šiaurės vakarų Vokietijoje, kurią 1940 m. pastatė karo belaisviai. Nuo 1944 m. rudens Rytų Europoje iš Vokietijos buvo atkvojama vis daugiau jos okupuotos teritorijos. Taigi 1944 m. pabaigoje ir 1945 m. pradžioje dešimtys tūkstančių žydų kalinių buvo perkelti iš Aušvico–Birkenau į vakaruose esančias stovyklas, tarp jų ir Bergen–Belzeno. Visos koncentracijos stovyklos, atkėlus tiek daug kalinių, buvo perpildytos. Žmonės jose badavo, sparčiai plito šiltinės epidemija.

„ČIGONAI“

Plačiai vartojamas, tačiau dažnai menkinamai funkcijai reikšti, terminas, įvardijantis *romani* žmones. Pagrindinės *romani* grupės Europoje yra sinti ir romai. Naciai „čigonus“ laikė rasiškai žemesniais, todėl sudarančiais pavojų „arijų“ visuomenei. Naciai išžudė šimtus tūkstančių romų ir sinti.

D diena (angl. D-day)

1944 m. birželio 6 d. Vakarų sąjungininkų kariuomenių išsilaipinimo Normandijoje kodinis pavadinimas. Sąjungininkų kariuomenių išsilaipinimo Normandijoje tikslas – išlaisvinti okupuotas Europos šalis ir nugalėti nacius. D diena vadinama ir Lemiamoji diena.

DISKRIMINACIJA

Nepagrįstai nevienodas (netinkamas ir smerktinas) elgesys su žmonėmis, dėl jų amžiaus, kilmės, lyties, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, socialinės padėties, religijos ar įsitikinimų. Diskriminacija yra neteisėta ir draudžiama pagal numatytus įstatymus.

GAUDYNĖS

Reidas, kurio metu gatvės ar ištisi kvartalai buvo uždaromi, namai sistemingai apieškomi, surasti žmonės suimami ir išsivežami.

GELTONA DOVYDO ŽVAIGŽDĖ

Skiriamasis ženklas, kurį žydai buvo priversti nešioti Vokietijoje ir daugelyje nacių kontroliuojamų šalių. Pirmoji jų buvo Lenkija. Pastarojoje žydams buvo įsakyta nešioti Dovydo žvaigždę nuo 1939 m.

GETAS

Izoliuota miesto ar miestelio dalis, kurioje žydai gyveno priverstinai. Dauguma getų buvo apjuosti sienomis, kad žydai negalėtų išeiti už jiems skirtos teritorijos ribų. Gyvenimo sąlygos getuose buvo labai blogos: žmonėms buvo maža vietos, jie badavo ir buvo išnaudojami, dėl prastų higienos sąlygų plito ligos.

HENNEICKE KOLONA

Olandų, kolaboravusių su naciais, grupė. Ją sudarė daugiau nei 50 olandų, aktyviai ieškančių besislapstančių žydų, nes už pastaruosius vokiečiai mokėdavo premijas. Dėl tokio savo elgesio šios grupės nariai dar buvo vadinami „premių medžiotojais“. Grupe vadovavo Wimas Henneicke'as. Per 1943 m. kovo–rugsėjo mėnesius ši kolona susekė ir areštavo 8–9 tūkst. žydų.

HITLERJUGEND („Hitlerio jaunimas“)

Nacionalsocialistų jaunimo judėjimas Vokietijoje. Šio judėjimo dalis buvo ir organizacija, skirta merginoms – *Bund Deutscher Mädel* („Vokiečių merginų sąjunga“).

IŠANKSTINIS NUSISTATYMAS

Išankstinė nuomonė apie tam tikrą žmonių grupę ar tos grupės atstovą. Išankstinis nusistatymas nėra emociškai neutralus ir paprastai apima emocines reakcijas, dažniausiai – neigiamas, rečiau – teigiamas.

KONCENTRACIJOS STOVYKLA

Įkalinimo įstaiga, kurioje kaliniai sunkiai dirbo. Geriausiai žinomos nacių koncentracijos stovyklos: Buchenvaldo, Dachau, Mauthauzeno ir Zachsenhauzeno. Jose kalėjo politiniai nacių oponentai arba vadinamieji „asocialūs asmenys“, kaip antai, homoseksualūs vyrai, elgetos, nusikaltėliai.

„KRIŠTOLINĖ NAKTIS“

1938 m. iš lapkričio 9 d. į 10 d. naktį nacių įvykdytas žydų pogromas, kurio metu daugiau nei 20 tūkst. žydų buvo suimti ir išsiųsti į koncentracijos stovyklas. Tą naktį visoje Vokietijoje buvo deginamos sinagogos, siaubiami ir

plėšiami žydų namai ir parduotuvės. Dėl rytą po išpuolių gatvėse likusių sudaužytų žydų parduotuvių vitrinų stiklo šukių naktis gavo šį ironišką pavadinimą.

„MANO KOVA“ (vok. „MEIN KAMPF“)

A. Hitlerio knyga, kurioje jis išdėstė savo politines pažiūras.

MIRTIES STOVYKLA

Nacių koncentracijos stovyklų rūšis, skirta specialiai masiniam žydų ir kitų persekiotų mažumų žudymui. Mirties stovyklose žmonėms gyvybė buvo atimama dviem būdais. Dažniausiai jie buvo nuodijami dujų kamerosose dujomis, kiek rečiau žudomi per masines egzekucijas. 1941–1942 m. okupuotos Lenkijos teritorijoje įkurtos keturios mirties stovyklos: Belžecas, Chelmnas, Sobiboras ir Treblinka, skirtos išimtinai žydams naikinti. Nuo 1942 m. pavasario Aušvico–Birkenau, didžiausia nacių įkurta koncentracijos stovykla Lenkijoje, taip pat buvo paversta mirties stovykla.

NIURNBERGO ĮSTATYMAI

1935 m. rugsėjį per nacių partijos konferenciją Niurnberge įsigalioję žydų teises suvaržantys įstatymai. Pagal Niurnbergo įstatymus naciai iš žydų atėmė Vokietijos pilietybę, uždraudė santuokas ir nesantuokinius ryšius tarp žydų ir nežydų, apibrėžė, kas yra žydas, taip pat išskyrė įvairias mišrių žydų–nežydų šeimų palikuonių kategorijas.

NIURNBERGO TEISMAS

Antrojo pasaulinio karo nusikaltėlių teismas, kuris vyko Niurnberge. Jis truko nuo 1945 m. lapkričio 20 d. iki 1946 m. spalio 1 d. Šio teismo metu buvo nuteisti 24 nacistinės Vokietijos politiniai ir karo veikėjai. 1946 m. spalį dešimčiai kaltinamųjų buvo įvykdytas mirties nuosprendis. Šiame teisme taip pat buvo teisiamos Nacionalsocialistų partija, SS, SA, Vokietijos armijos vadovybė, saugumo tarnyba (SD), valstybinė slaptoji policija (gestapas) ir kitos nacių sukurtos organizacijos. Jos buvo paskelbtos nusikalstamomis organizacijomis, jų veikla sustabdyta ir uždrausta.

NSB

Olandų nacionalsocialistinio judėjimo pavadinimo trumpinys. 1931 m. judėjimą subūrė Antonas Mussertas. Judėjimui būdinga nacistinė ideologija.

NSDAP

Vokietijos nacionalsocialistinės darbininkų partijos pavadinimo trumpinys. Partija dar vadinama nacių partija.

OPERATYVINĖS GRUPĖS (vok. EINSATZGRUPPEN)

Mobilūs SS naikinimo būriai, sudaryti iš gestapo ir kitų policijos dalinių narių. Šiems būriams buvo patikėtos specialios užduotys: susekti ir nužudyti politinius oponentus ir tuos, kurie buvo laikomi „rasiškai žemesniais“, pavyzdžiui, žydus, lenkus, romus ir sinti, visoje Europoje.

PIRMASIS PASAULINIS KARAS

Karas, vykęs nuo 1914 m. liepos 28 d. iki 1918 m. lapkričio 11 d. daugiausia Europoje.

SA (NETRUMPINTAS PAVADINIMAS vok. STURMABTEILUNG)

1921 m. įkurta sukarinti Vokietijos nacionalsocialistinės darbininkų partijos padaliniai, sudaryti iš NSDAP savanorių.

SINAGOGA

Žydų maldos namai, kuriuose meldžiamasi, skaitomos ir aiškinamos judaizmo religinės knygos.

SYNAGOGUE

A synagogue is a room or building where Jews come together to pray, celebrate and study from Jewish religious books.

SOVIETŲ SĄJUNGA (visas pavadinimas SOVIETŲ SOCIALISTINIŲ RESPUBLIKŲ SĄJUNGA, SSRS)

Valstybė, įkurta po Spalio revoliucijos Rusijoje 1922 m. ir iširusi 1991 m. Po Antrojo pasaulinio karo šią valstybę sudarė 15 respublikų.

SS

Sukurta nacistinės Vokietijos organizacija, įkurta kaip A. Hitlerio specialusis asmens sargybinių dalinys. Ji kartu su kitomis nacių organizacijomis atsakinga už operatyvinių grupių, kurios žudė politinius priešus ir „rasines“ mažumas, veiklą. SS taip pat atsakinga už sistemingas milijonų žmonių žudynes mirties stovyklose.

TRANZITINĖ STOVYKLA

Stovykla, kurioje žydai buvo laikomi prieš deportaciją į mirties stovyklas. Žinomiausios tranzitinės stovyklos: Dranci (Prancūzija), Mechelenas (Belgija) ir Vesterborkas (Nyderlandai).

VANZĖ (vok. WANNSEE) KONFERENCIJA

Nacių lyderių ir vyresniųjų pareigūnų suvažiavimas, įvykęs 1942 m. sausio 20 d. viloje prie Vanzė (vok. Wannsee) ežero netoli Berlyno. Suvažiavimo tikslas – aptarti Europos žydų sunaikinimo organizacinius, logistinius aspektus ir tam reikalingą materialinę bazę.

VERSALIO SUTARTIS

1919 m. Versalyje Vokietijos pasirašyta taikos sutartis su sąjungininkais. Ji dar vadinama Versalio taikos sutartimi. Šia sutartimi formaliai buvo baigtas Pirmasis pasaulinis karas. Sutartyje Vokietija įvardijama šalimi, atsakinga už Pirmojo pasaulinio karo netektis ir nuostolius, todėl turinčia juos atlyginti. Dėl to pagal Versalio sutartį Vokietija neteko dalies savo teritorijos ir buvo priversta mokėti dideles reparacijas labiausiai nuo karo nukentėjusioms šalims.

ĮVYKIŲ CHRONOLOGINĖ LENTELĖ

<i>Gegužės 12 d.</i> Ottas vedė Edithą Holländer Achene.	1925	<i>Liepos 18 d.</i> pasirodė Adolfo Hitlerio knygos „Mano kova“ (vok. „Mein Kampf“) pirmasis leidimas.
<i>Vasario 16 d.</i> Frankfurte prie Maino gimė Margot Frank.	1926	<i>Vasario 15 d.</i> nedarbo lygis Vokietijoje pasiekė aukščiausią tašką – darbo neturėjo milijonas vokiečių.
<i>Birželio 12 d.</i> Frankfurte prie Maino gimė Anna Frank.	1929	<i>Spalio 25 d.</i> įvyko Niujorko akcijų biržos griūtis, nuo kurios prasidėjo ekonominė krizė.
<i>Kovo mėnesį</i> Frankų šeima persikėlė gyventi pas Otto motiną į Acheną.	1933	<i>Sausio 30 d. A.</i> Hitleris paskirtas Vokietijos kancleriu. Jis ėmė vadovauti nacių ir konservatorių koalicijai. <i>Balandžio 1 d.</i> suorganizuotas pirmas oficialus žydų parduotuvių boikotas.
<i>Rugsėjo 15 d.</i> Ottas Frankas įsteigė „Opektą“, savo naują verslą Amsterdame. <i>Nuo 1933 m.</i> rugsėjo iki 1934 m. vasario Editha, Margot ir Anna atvyko į Amsterdamą.	1934	<i>Nuo birželio 30 d. iki liepos 2 d.</i> per „Ilgųjų peilių naktį“ A. Hitleris sankcionavo mirtiną susidorojimą su savo vyriausybės – nacių ir konservatorių – priešininkais.
	1935	Priimami Niurnbergo įstatymai.
	1937	<i>Gegužę</i> Nyderlandų vyriausybė nusprendė nebeįsileisti žydų pabėgėlių.
	1938	<i>Nuo spalio 5 d.</i> Vokietijos žydų pasai žymėti antspaudu su J raide. <i>Iš lapkričio 9 d. į 10 d.</i> suorganizuota „Krištolinė naktis“.
<i>Birželio 12 d.</i> Anna su draugėmis švenčia 10-ąjį gimtadienį.	1939	<i>Rugsėjo 1 d.</i> vokiečių invazija į Lenkiją prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Nacių kariuomenės įsiveržimą lydėjo masiniai lenkų intelektualų ir kitų žmonių žudymai.
	1940	<i>Gegužės 10 d.</i> vokiečių kariuomenė įsiveržė į Nyderlandus, Belgiją ir Liuksemburgą. <i>Birželio 14 d.</i> vokiečių daliniai okupavo Paryžių. Pirmieji lenkų politiniai kaliniai atgabenti į Aušvico koncentracijos stovyklą.
<i>Vasarą</i> Ottas Frankas pradėjo rengti slėptuvę Prinsengracht gatvėje 263. <i>Spalį</i> Margot ir Anna pradėjo mokytis Žydų licėjuje.	1941	<i>Vasario 25 d.,</i> protestuojant prieš Nyderlandų žydų persekiojimą, suorganizuotas visuotinis streikas Amsterdame. <i>Gruodžio 11 d.</i> po japonų atakos Perl Harboro įlankoje (antskrydis vyko gruodžio 7 d.) Vokietija paskelbė karą JAV.

<p><i>Birželio 12 d.</i> 13-ojo gimtadienio proga Anna dovanų gavo dienoraštį.</p> <p><i>Liepos 5 d.</i> Margot gavo šaukimą priverstiniam darbui Vokietijoje.</p> <p><i>Liepos 6 d.</i> Ottas, Editha, Margot ir Anna pasislėpė Otto bendrovės patalpų priestate įrengtoje slėptuvėje.</p> <p><i>Liepos 13 d.</i> Hermannas, Augustė ir Peteris van Pelsai atsikrausto į priestatą įrengtą slėptuvę.</p> <p><i>Lapkričio 16 d.</i> į slėptuvę atvyksta aštuntas palėpės gyventojas – Fritzas Pfefferis.</p>	1942	<p><i>Sausio 20 d.</i> aukšti nacių pareigūnai susitiko Berlyno priemiestyje, viloje prie Vanzė (vok. Wannsee) ežero. Susitikimo tikslas – parengti sistemingo Europos žydų sunaikinimo planą (vadinamąjį „galutinį sprendimą“).</p> <p><i>Balandžio 29 d.</i> Nyderlanduose išleistas įsakas, pagal kurį žydai privalėjo nešioti juos iš kitų išskiriančią geltoną Dovydo žvaigždę su užrašu Jood. Įsakas įsigaliojo po trijų dienų (gegužės 3 d.).</p> <p><i>Birželio 11 d.</i> Adolfas Eichmannas įsakė per kelias artimiausias savaites pradėti žydų deportaciją iš Nyderlandų, Belgijos ir Prancūzijos.</p> <p><i>Liepos 14 d.</i> prasidėjo sisteminė Nyderlandų žydų deportacija į Vesterborko tranzitinę stovyklą.</p>
	1943	<p><i>Vasario 18 d.</i> po vokiečių armijos pralaimėjimo Stalingrade nacių propagandos ministras Josephas Goebbelsas paskelbia „totalinį karą“.</p> <p><i>Balandį</i> Vokietijos šiaurės vakaruose įsteigiama Bergen–Belzeno koncentracijos stovykla.</p>
<p><i>Rugpjūčio 4 d.</i> išduoti ir suimti aštuoni palėpėje besislapstantys žmonės.</p> <p><i>Rugpjūčio 8 d.</i> palėpės gyventojai perkelti iš Amsterdamo kalėjimo į Vesterborko tranzitinę stovyklą.</p> <p><i>Rugsėjo 3 d.</i> išvyko paskutinis traukinys iš Vesterborko į Aušvico–Birkenau koncentracijos ir naikinimo stovyklą. Šiuo traukiniu deportuotas ir priestatą gyvenęs aštuonetas.</p> <p><i>Spalio</i> pradžioje Aušvico–Birkenau dujų kameroje nuuodytas Hermannas van Pelsis.</p> <p><i>Maždaug spalio 28 d.</i> Anna ir Margot Frank bei Augustė van Pels perkeltos į Bergen–Belzeno koncentracijos stovyklą Vokietijoje.</p> <p><i>Gruodžio 20 d.</i> Nojengamo (vok. Neuengamme) koncentracijos stovykloje mirė Fritzas Pfefferis.</p>	1944	<p><i>Birželio 6 d.</i> vadinama D diena. Šią dieną sąjungininkų kariuomenė išsilaipino Normandijoje.</p>
<p><i>Sausio 6 d.</i> Aušvico–Birkenau koncentracijos stovykloje mirė Editha Frank.</p> <p><i>Sausio 27 d.</i> Raudonoji Armija išlaisvino Aušvico–Birkenau koncentracijos stovyklos belaisvius, tarp jų ir Ottą Franką.</p> <p><i>Vasarį</i> Augustė van Pels išsiųsta iš Bergen–Belzeno koncentracijos stovyklą į Buchenvaldą, vėliau – į Theresienstadtą. Ji mirė 1945 m. pavasarį Theresienstadte.</p> <p><i>Vasarį</i> Bergen–Belzeno koncentracijos stovykloje mirė Margot ir Anna.</p> <p><i>Gegužės 5 d.</i> Mauthauzeno koncentracijos stovykloje mirė Peteris van Pelsas.</p> <p><i>Birželio 3 d.</i> Ottas Frankas grįžo į Amsterdamą.</p>	1945	<p><i>Sausio 27 d.</i> Raudonoji armija išlaisvino Aušvico–Birkenau koncentracijos stovyklą.</p> <p><i>Balandžio 15 d.</i> Britų armija išlaisvino Bergen–Belzeno koncentracijos stovyklos belaisvius.</p> <p><i>Gegužės 7 d.</i> Vokietija pasidavė sąjungininkams.</p> <p><i>Rugpjūčio 14 d.</i> Japonija po rugpjūčio 6 d., kai ant jų šalies buvo numesta pirmoji atominė bomba, priėmė sąjungininkų ugnies nutraukimo sąlygas. Taigi baigėsi Antrasis pasaulinis karas.</p>

© Anne Frank Stichting, 2015

Fotografija: © Anne Frank Stichting

Design: Skepja/Pieter Mineur

Translation: Henriette Schoemaker

Contact: docenten@annefrank.nl

More information: www.annefrank.org